

Meclis Celse Zabıtlarında Sevr Muahedesine Karşı

Tepki ve Yorumlar*

Yaşar ÖZÜÇETİN**

Nermin ATAŞ***

Özet

Avrupalı büyük devletler, “Hasta Adam” olarak niteledikleri Osmanlı Devleti’ni ortadan kaldırma fırsatını Birinci Dünya Savaşı galibiyeti ve 30 Ekim 1918’de Türklere imzalattıkları Mondros Mütarekesi ile elde ettiklerine inanıyordu. Mütareke ile elde ettikleri menfaatleri hukukileştirerek meşrulaştırmak, İstanbul Hükümetini kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek İtilaf Devletleri için halledilmesi gereken küçük bir engel halini almıştı. Bahsi geçen engelin aşılması, direnişlerin kırılması gözdağıyla ya da mütarekeye rağmen işgallerle gerçekleştirilmeye çalışılacak, gösterilen direniş hareketleri görmezlikten gelinecek ve barış adına Türklere esaret zinciri vuran “Sevr Barış Antlaşması” dikte ettirilecektir.

Avrupalı büyük devletlerin başlattığı bu haksızlık Mustafa Kemal Paşa’nın önderliğinde Anadolu merkezli ulus mücadelesini olgunlaştırmış ve bu da ulusun içinden çıkan Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni meşrû bir mercî durumuna getirmiştir.

Sevr Antlaşmasının, Şûrayı Saltanat tarafından 22 Temmuz 1920’de “*zayıf bir mevcudiyeti, mahva tercih*” düşüncesiyle onaylanması, Büyük Millet Meclisi’nin ise; “*Sevr Muahedenamesi ortada bulundukça hiçbir İtilaf Hükümetleriyle hiçbir sebep ve bahaneyle akdi musalâha edemeyiz*”, diyerek karşı çıkması bütün plânları altüst etmişti. Sevr Antlaşması, “*Vücudumuzu gayet mahfuz sağlam bir binanın içerisine koyarak başımızı pencereden dışarı şakilere teslim etmektir.*” şeklindeki bir değerlendirme ile Türklerin zihninde yarattığı tahrifata rağmen tarihteki yerini almıştır.

Anahtar Sözcükler: Sevr Muahedesi, Sevr Muahedesi Müzakeresi, Şûrayı Saltanat, Büyük Millet Meclisi.

* “Meclis Celse Zabıtlarında Sevr Muahedesine Karşı Tepki ve Yorumlar”, **Kongre, I. Uluslararası Tarih Sempozyumu: Berlin Konferansından Günümüze Büyük Güçler ve Türkiye**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. 12-14 Ekim 2011 tarihinde İzmir’de bildiri olarak sunulmuştur.

* Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kırşehir, yozcetin@ahievran.edu.tr

** Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğrencisi, Kırşehir, alemara_08@hotmail.com

Reactions and Remarks against the Treaty of Sevres in the Turkish Congressional Hearing Records

Abstract

Great European states believed that, through their triumph in the World War I and the Mondros Armistice Agreement which they compelled Turks to sign on October 30, 1918, they had taken the opportunity to demolish the Ottoman Empire called “Sick Man” by them. It was a trifling obstacle for the Entente states to legalize and legitimize the advantages they had gained with the Mondros Armistice Agreement and to direct the İstanbul Government in line with their own motives. They would try to overcome these obstacles and to break the resistance by way of intimidation or occupation despite the armistice, pass over the manifested resistance and dictate the Treaty of Sevres which was to enslave Turks under the guise of peace.

This injustice launched by great European states ripened Anatolia-centered national struggle under the leadership of Mustapha Kemal Pasha, which in turn paved the way for the Turkish Grand National Assembly emanating from this nation to be an authority de jure.

All the plans collapsed when the Turkish Grand National Assembly opposed the treaty by saying, “*we can not draw up a peace settlement with the Entente Governments on no consideration and pretext as long as the Treaty of Sevres is exposed*”, whereas it had been approved by the Council of the Sultanate on July 22, 1920, in contemplation of “*existing feebly rather than falling down*”. The Treaty of Sevres claimed its place in history despite the distortion it created in the minds of Turks in such a way that it was interpreted as “*delivering our heads out of a window to the hands of marauders while leaving our bodies inside a very safe and solid building.*”

Key Words: The Treaty of Sevres, Negotiation of the Treaty of Sevres, the Council of the Sultanate, the Grand National Assembly

1. GİRİŞ

Bu araştırma ve incelemenin amacı, müzakereleri temelinde Sevr Muahedesine karşı tepki ve yorumları tahlil edip, bu müzakerelerin millî vicdanda uyandırdığı millî hareketi ve mukavemet ruhunu, Millî Mücadelenin başarı ile neticelendirilmesindeki yerini belirlemeye yöneliktir.

Çalışmada, Sevr Muahedesinin Saltanat Şûrası tarafından onaylanması, değerlendirilmesi ve bu Muahedeye TBMM tarafından karşı çıkılması üzerinde durulmuş, çalışmanın adı “Meclis Celse Zabıtlarında Sevr Muahedesine Karşı Tepki ve Yorumlar” olarak belirlenmiştir.

Tespit edilen ve sınırlandırılan bu çalışmada TBMM Zabıt Cerideleri, Meclis faaliyetlerinin yürütülmesi sırasındaki bütün konuşma ve davranışları ihtiva etmesi, zamanın politik şartları hakkında bilgiler vermesi nedeniyle esas alınmış, TBMM Kavanin Mecmuası, telif ve tetkik eserlerden de istifade edilmiştir.

Temelinde Rönesans ve Reform hareketleri, Coğrafi Keşifler, ilmi ve teknik icatların bulunduğu gelişmelerle XIX. yüzyıl, siyasi, iktisadi, toplumsal gelişmelerin yaşandığı bir çağ olup bu yüzyıl, köklü değişiklikleri beraberinde getirecek olan milliyetçilik ve sanayi devrimine yol açmıştı. (Geniş bilgi için bkz., Sander, 1984, s. 38-70, 145-152; Armaoğlu, 1984, s. 3; İslâm Ansiklopedisi, Türkler (Osmanlılar), Maddesi, 1988, s. 342).

Batılı devletlerde ortaya çıkan Sanayi İnkılâbı, Fransız ihtilali ve Avrupa statükosunun belirlenmesi, emperyalizme hız kazandırmış, Osmanlı Devleti'nin ortadan kaldırılmasına yönelik düşünce ve faaliyeti artırmış ve sistemli bir hale getirmişti. (Yalçın ve diğerleri, 2003, s. 5,6); (Özüçetin, 2001, s. 59). XIX. yüzyıl, millî devlet ve millî ideolojilerin etkili olmaya başladığı bir yüzyıl olmuş, bünyesinde farklı unsurları barındıran Osmanlı Devletini de etkilemekte gecikmemişti.

Batılı devletlerin, Osmanlı Devletini parçalama ve paylaşmaya yönelik niyetleri 1815'te toplanan Viyana Kongresi'nde "Şark Meselesi" tabiri ile ortaya çıkmıştı. Başlangıçta Osmanlı Devleti'nde Müslüman olmayan unsurların himayesi için kullanılan "Şark Meselesi" tabiri daha sonra geniş bir anlam kazanmış, Avrupa büyük devletlerinin Osmanlı Devleti'ni iktisadi, siyasi nüfuz ve hükmü altına almak veya sebepler ihdâs ederek parçalamak ve Osmanlı idaresinde yaşayan muhtelif milletlerin istiklâllerini temin etmek istemelerinden doğan tarihî meselelerin tamamı haline gelmişti. (Kodaman, 1983, s.162).

Balkan Savaşı sonunda Avrupa'nın büyük devletleri arasında Osmanlı Devleti, XX. yüzyıl başlarında birçok yönü ile zayıf ve siyasi görünüş itibariyle de kötü bir durumda idi. Ülke içindeki isyan ve kargaşa, Batılı devletlerin Osmanlı Devleti'nin bir an evvel parçalanması için giriştikleri çabalar, Osmanlı Devleti'ni oldukça güç bir duruma düşürmüştü. Siyasi amaçları doğrultusunda Osmanlı Devleti'nin varlığının kendi lehlerine olacağını düşünen Batılı güçlü devletlerden İngiltere, Fransa ve Rusya, Birinci Dünya Savaşı öncesi "Hasta Adam" olarak niteledikleri bu devletin ortadan kaldırılması gerektiğine inanarak, hisselerini bir an evvel alabilmek için var güçleriyle ortaya çıkmışlardı.

Osmanlı Devleti dünya savaşına girmek istememiş ancak, boğazların stratejik durumu da dikkate alınarak savaşın tarafları Osmanlı Devletini kendi yanlarında görmek istemişlerdi. Osmanlı Devleti'nin kapitülasyonlardan kurtulmak istemesi, Almanya'nın İtilâf Devletlerine nispetle doğrudan tehdit eder bir planı ve projesinin olmaması, açmış olduğu krediler, Osmanlı Devleti'nin 2 Ağustos 1914'te Almanya'nın yanında yer alması için yeterli olmuştu. (Vilalta, Çev. Fatih Özsu, 1982, s. 124). 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi, belirli cephelerde zaferler kazanılmasına rağmen Osmanlı Devleti'nin yenilmesini tespit etmişti. İtilaf Devletleri, Mondros Mütarekesi ile

elde ettikleri menfaatleri hukukileştirerek meşru hale sokmak ve İstanbul Hükümetini kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek istemişlerdi. Haksız işgaller sözü edilen Mütarekenin korkunçluğunu ortaya çıkaracak, bunun ilk ve önemli basamağı ise taraflardan biri olan Türklerin tutsak yapılmak istenildiği bir barış olan Sevr Antlaşması olacaktı.

Türklerin Mütarekeyi imzalarken düşündükleri; savaş sonrası imzalanacak barış antlaşmalarının ve devlet sınırlarının, Amerikan Cumhurbaşkanı Woodrow Wilson'un millî bütünlük ve hâkimiyet prensiplerine uygun olarak gerçekleştirileceği şeklinde idi. Nitekim bu prensiplerin 12. maddesi Osmanlı Türklerini esas alıp, Türklere de kendi millî iradelerine ve millî karakterlerine uygun olarak kendi toprakları üzerinde hür yaşama hakkını öngörüyordu. Ancak Paris'te imza edilen antlaşmayı, Amerikan Kongresi tasdik etmeyince Wilson'un şahsî nüfuzu azalmış ve prensiplerinin hükmü de kalmamıştı. Aslında İtilâf Devletleri'nin Wilson'un prensiplerini Türkiye'de uygulamak niyetinde olmadıkları daha ilk hareketlerinde belli idi. Tek taraflı hareket ederek yurdun birçok yerini işgal edip her türlü Ermeni isteklerini kabul etmekten çekinmemişlerdi. (Bayur, 1992, s. 60); (İnan, 1962, s. 159).

İstanbul Hükümeti'nin durumu karışık bir halde idi. İttihatçıların kuvvetten düşmesiyle padişah iktidarı tekrar ele geçirmiş ve hükümetin siyasetini yakından etkileyecek bir duruma gelmişti. İşbaşına geçen kabineler İtilâf Devletleri ile özellikle İngiltere ile işbirliği yaparak daha kazançlı çıkacaklarını düşünüyorlardı. Damat Ferit Paşa'nın, Hürriyet ve İtilâf Partisi başına geçmesi, bu partiyi İttihatçılar aleyhine kullanmak suretiyle aslında, İttihatçı olmayan fakat İttihat ve Terakki'nin millî politikalarını benimseyen birçok kişiyi de kendinden uzaklaştırmıştı.

Böylece kendi kendini feshetmiş olan İttihat ve Terakki adı anılmaz olmasına rağmen İttihatçıların geliştirdikleri millî ve anti-empyalist düşünce yeniden güç ve önem kazanmış bulunuyordu. İstanbul'da tekrar faaliyete geçen Parlamentodaki partiler bir dereceye kadar yeni duruma uyumuş, Sulh ve Selâmet-i Osmaniye Fırkası, İngiliz Muhipleri Cemiyeti, hükümeti destekleyerek, İngilizlerle işbirliği sayesinde vatanın bölünmezliğini kısmen de olsa önleyeceklerini düşünüyorlardı. Selâmet-i Amme Fırkası ve Vahdet-i Milliye Heyeti ise İttihat ve Terakki'nin bazı millî ve sosyal fikirlerini benimsemiş bulunuyorlardı. Ancak millî görüşleri savunan partiler ve kuruluşların büyük bir kısmı İngilizler veya Osmanlı Hükümeti tarafından baskı görünce kurtuluşu milliyetçi bir hareketi desteklemekte bulmuşlardı. Böylece İstanbul'a da taviz vermek ve kuvvetliye boyun eğmek isteyenlerin yanında daha şahsiyetli hareket etmek isteyen milliyetçi bir grup ortaya çıkmış bulunuyordu.

2.Sevr Muahedesi'nin Hazırlığı, İmzalanması ve Maddeleri

18 Ocak 1919 Paris Konferansı, Osmanlı Devleti'nin mirasını paylaşmak ve dünya haritasını yeniden çizmek için toplanılan bir konferans olmuş, ardından 12 Şubat 1920'de Londra'da yeniden bir araya gelinmiş, Daha sonraki toplantının 18-26 Nisan'da San Remo'da yapılması kararlaştırılarak, savaştan mağlup olarak ayrılan Almanya ve özellikle fikri dahi alınmayan

Osmanlı Devleti'nin geleceği ile ilgili karar verilmeye çalışılmıştı¹. (Öztoprak,1989, s. 85, 90). Alınan kararların beyan edilmesi amacıyla Osmanlı Devleti delegeleri Paris'e çağrılmış, davete icabet eden Osmanlı delegeleri ağır şartlar içeren Konferans kararlarını kabul etmek istememiş, Konferans kararlarının değiştirilmesi veya hafifletilmesi talebinde bulunmuştu. 17 Temmuz 1920'de Spa Konferansı'nda sözü edilen isteğe verilen cevap; Osmanlı Devleti'nin savaşın daha uzun zaman ve mekâna yayılmasına sebep olduğu ve kendilerinin zarar gördüğü, barışı imzalamak veya red etmek üzere 27 Temmuz 1920 akşamına kadar süre tanındığı şeklinde olmuştu. Artık, Yunanlılar yeniden harekete geçirilecek Batı Anadolu 'nun büyük bir bölümü işgal edilecekti.

San Remo Konferansı, Sevr Muahedesinin imzalanmasından üç buçuk ay önce sona ermiştir. Konferansta, Türk milletinin esareti karara bağlanacak, bu kararlar, genel olarak 13 büyük kısım, 433 madde, 161 büyük sayfa ve 4 haritada şeklinde (Vakit, 1 Haziran 1920), (Sevr Muahedesinin esasını oluşturup, 10 Ağustos 1920 de Sevr'de imzalanacaktı². (Öztoprak, 1989, s. 92).

¹ Hazırlanan Konferans şartları özet olarak şu şekilde idi; İzmir, şimdilik Türklerde kalacak ancak, idaresi Yunanistan'a bırakılacaktı. İki veya üç sene sonra ise dünya devletleri İzmir meselesini kesin bir karara bağlayacaklardı. Suriye ve Adana'nın geleceğine Fransa ve İngiltere birlikte karar vereceklerdi. Ermenistan müstakil bir devlet olarak tanınacak, Padişah ve Hükümet İstanbul'da kalabilecekti. Boğazlar uluslararası bir konuma getirilecek, İtilaf Devletleri'nin Kuvvetleri İstanbul'da bulunabilecek, Çanakkale'nin denetimi Batılı güçlere devredilecekti. Osmanlının borçları meselesinde ise, İtilaf Devletler'nin temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulacaktı.

² Sevr Muahedesi, Hadi Paşa, Rıza Tevfik ve Reşad Halis Bey'ler tarafından imzalanmıştı. Bu Muahede 433 maddeden ibaret olup, belirli başlıklar altında şu şekilde bir tasnife tâbi tutulmuştu; **Bölüm I, Milletler Cemiyeti Misakı, Bölüm I, Milletler Cemiyeti Misakı** (1,2,3,4,5,6,7,8,9. Maddeler, genel olarak Milletler Cemiyetine ait bilgiler ihtiva etmektedir, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23. maddeler ise Cemiyet üyeleri ile ilgili maddeleri içermektedir. 24. madde Cemiyetin yetkileri ile ilgilidir, 25 ve 26. maddeler ise yine Cemiyet üyeleri ile ilgilidir.) ;**Ek:** (Milletler Cemiyetinin asıl üyeleri ve Misak'a katılmaya çağrılan devletlere yer verilmiştir) ;**Bölüm II, Türkiye'nin Sınırları** (27-35. maddeler Türkiye'nin sınırları ile ilgilidir); **Bölüm III, Siyasal Hükümler Kesim I, İstanbul** (Madde 36); **Kesim II, Boğazlar** (Madde 37; 38. madde Boğazlar Komisyonunun kurulması ile 39. madde Boğazlar Komisyonun yetki alanı ile 40. madde de Boğazlar Komisyonu ile 41. madde Boğazlar Komisyonu Üyeleri ile 42. madde Boğazlar Komisyonu ile 43. madde Boğazlar Komisyonunun yükümlülükleri ile 44, 45, 46, 47, 48. maddeler de Boğazlar Komisyonu ile ilgilidir. 49. madde Boğazlar Bölgesinde Komisyonun koyduğu kurallar ve hükümlere uymayanların hangi mahkemelerde yargılanacağından bahseder. 50, 51, 52. maddeler yine Boğazlar komisyonu ile 53 ve 54. maddeler Komisyonun koyacağı vergi ve harçlar ile 55 ve 56. maddeler de Komisyon ile ilgilidir. 57. maddede Boğazlardan transit geçecek savaş gemilerinin Boğazlardan geçiş sırasında Komisyonun belirleyeceği kurallara uymasından 58. madde Savaşan devletlerin ganimetlerinin savaşan devletlerin savaş gemilerine uygulanan koşullara bağlı olacağından 59. madde Komisyonun denetimindeki sularda yapılması gerekenlerden bahseder. 60. madde 57, 58 ve 59 maddeler hakkında genel bir yorum yapılmıştır. 61. madde Komisyonun çözemeyeceği konuların Milletler Cemiyeti tarafından çözüleceği bildirir. **Ek:** Boğazlar Komisyonun Başkanlığını kimlerin

yağacağı, Komisyonun kararlarını nasıl alacağı, Komisyon Üyelerinin ücretlerinin kimler tarafından ödeneceği, Komisyonun görevini yerine getirebilmesi için gerekli yetkilere sahip olduğuna değinilmiştir) ; **Kesim III, Kürdistan** (Madde 62,63, 64) ; **Kesim IV, İzmir** (Madde 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83); **Kesim V, Yunanistan** (Madde 84, 85, 86, 87); **Kesim VI, Ermenistan** (Madde 88, 89, 90, 91,93) ; **Kesim VII, Suriye, Irak, Filistin** (Madde 94 Suriye, Madde 95 Filistin ile ilgilidir. Madde 96 Suriye, Irak, Filistin'e ilişkin mandaterin koşullarının Müttefik Devletlerce saptanacağı ve Milletler Cemiyeti Konseyine onaylatılacağından bahseder. 97. Madde Türkiye'nin 94. 95 ve 96. maddeleri kabullenmesi gerektiğinden bahseder); **Kesim VIII, Hicaz** (Madde 98,99.100); **Kesim IX, Mısır, Sudan ve Kıbrıs; 1. Mısır** (Madde 101, 102, 103,104, 105,106, 107, 108, 109, 110,111,112); **2.Sudan** (Madde 113ve 114); **3. Kıbrıs** (Madde115, 116, 117) ; **Kesim X, Fas, Tunus** (Madde 118, 119 Fas ile Madde 120 Tunus ile ilgilidir; **Kesim XI, Libya ve Ege Denizi Adaları** Madde 121 Libya ile Madde 122 Ege Denizi Adaları ile ilgilidir); **Kesim XII, Uyrukluk** (Madde 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131); **Kesim XIII, Genel Hükümler** (Madde 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139); **Bölüm IV, Azınlıkların Korunması** (Madde 140, 141, 142, 143, 145, 146, 149, 150,151); **Bölüm V, Kara, Deniz Ve Hava Kuvvetlerine İlişkin Hükümler Kesim I, Kara Kuvvetlerine İlişkin Hükümler Alt-Kesim I, Genel Hükümler** (Madde 152, 153); **Alt-Kesim II, Osmanlı Kara Kuvvetinin Personel Sayısı, Örgütü ve Kadrosu** Madde (154, 155, 156, 157, 158, 159, 160,161,162,163,164) ;**Alt- Kesim III Askere Alma** (Madde 165, 166, 167) ; **Alt-Kesim IV, Okullar, Eğitim Kurumları, Askeri Kurumlar ve Dernekler** (Madde 168, 169) ; **Alt-Kesim V, Gümrükçüler, Yerel Kent ve Kır Polis, Orman Bekçileri** (Madde 170) ; **Alt-Kesim VI, Silahlar, Cephane ve Gereçle** (Madde 171, 172, 173, 174, 175, 176); **Alt- Kesim VII, Berktilmiş Yerler (Tahkimat)** (Madde 177, 178); **Alt-Kesim VIII, Boğazlar'ın Özgürlüğünün Korunması** (Madde 178'de Boğazların özgürlüğünü güvence altına almak üzere, Bağlı Yüksek Taraflar, aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır,179,180) ; **Çizelge I,** (Padişahın Özel Koruma Birliğinin "Hassa Kıtaatının" kuruluşu ele alınmıştır) **Çizelge II,** (Özel Güçlendirme Birliklerinin kuruluşuna giren çeşitli sınıflar ve hizmetler kuruluşlarının personel sayısı verilmiştir) **Çizelge III,** (İzin verilen en yüksek silah ve cephane miktarları verilmiştir) **Kesim II, Deniz Kuvvetlerine İlişkin Hükümler** (Madde 181, 182, 183, 184, 185, 186,187,188,189,190); **Üçüncü Kesim, Kara ve Deniz Havacılığına İlişkin Hükümler** (Madde191, 192, 193, 194, 195); **Kesim IV, Müttefikler-Arası Denetleme ve Örgütleme Komisyonları** (Madde196,197,198,199,200,201,202,203,204,205) ; **Kesim V, Genel Hükümler** (Madde 206, 207) ; **Bölüm VI, Savaş Tutsakları ve Mezarlıklar Kesim I, Savaş Tutsakları** (Bu bölümde Osmanlı savaş tutsakları ile ilgili maddeler vardır) (Madde 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217) ; **Kesim II, Mezarlar** (Madde 218, 219, 220, 221, 222, 223,224, 225) ; **Bölüm VII, Yaptırımlar** (Bu bölümde Osmanlı devletinde bulunan yabancı suçlularla ilgili maddeler vardır. Osmanlı Hükümeti'nin, Müttefik Devletlere, savaş yasalarına aykırı eylemlerde bulunmakla suçlanan kişileri, kendi askerî mahkemelerine vermeyi kabullenmesi gerektiği üzerinde durulur) ;(Madde 226, 227, 228, 229, 230) **Bölüm VIII, Mali Hükümler** (Madde 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 246, 247, 248, 249,250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260) ; **Ek I :** (Savaştan önceki Osmanlı devlet borcu "Duyun-u Umumiyesi" ile ilgili tablo ve ek' e ilişkin açıklayıcı not bulunmaktadır) **Bölüm IX, Ekonomik Hükümler Kesim I, Ticaret İlişkileri** (Madde 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268) ; **Kesim II, Andlaşmalar** (Bu bölümde Antlaşmanın yürürlüğe girmesiyle ve antlaşmadaki hükümlere bağlı olarak Türkiye'nin, çeşitli ekonomik ya da teknik nitelikteki çok taraflı Antlaşmalar, Sözleşmeler ve Antlaşmaları uygulayacağı

Damat Ferit Paşa antlaşmayı imzalarsa yandaşlarının kendini destekleyebileceklerine inanıyor; Antlaşma imzalanmazsa Türkiye'nin mahvolacağını ileri sürüyor idi. Kamuoyu karşısında yalnız başına sorumluluk

belirtilmiştir) ; (Madde 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279,280) **Kesim III, Endüstri Mülkiyeti** (Bu bölümde, endüstri mülkiyeti, yazın [edebiyat] ve sanat mülkiyeti ile ilgili maddeler vardır);(Madde 281, 282, 283, 284,285,286) ; **Kesim IV, Mallar, Haklar ve Çıkarlar** (Bu bölümde, Müttefik Devletlerin andlaşma hükümlerinin uygulanması ile ortaklıkların ve işletmelerin mallarının, haklarının ve çıkarlarının tasfiyesine giren ya da girecek olan endüstri, yazın ve sanat mülkiyeti haklarıyla ilgili hükümler vardır) (Madde 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303) ;**Kesim V, Sözleşmeler, Süre Aşımaları ve Mahkeme Kararları** (Taraflar arasında yapılmış sözleşmeler, süre aşımaları ve mahkeme kararlarına ilişkin maddeler vardır) ;(Madde 304, 305, 306, 307, 308,309) **Ek: I- Genel Hükümler; II- Birtakım Sözleşme türlerine özgü hükümler: Değerli kağıtlar ve Ticaret Borsalarındaki Durumlar; III- Sigorta Sözleşmeleri** (Yangına karşı sigortalar, Yaşam Sigortaları, Deniz Sigortaları, Başka Sigortalar, Yeniden Sigortalar.) **Kesim VI, Ortaklıklar ve Ayrıcalıklar** (Madde 310, 311, 312, 313, 314, 315,316); **Kesim VII, Genel Hükümler** (Bu bölümde “Müttefik Devletler Uyrukları” deyiminin kimlere uygulandığı belirtilmiştir) (Madde 317) **Bölüm X, Hava Ulaşımı** (Madde 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327) ; **Bölüm XI, Limanlar, Suyolları ve Demiryolları** (Madde 328, 329, 330, 331,332,333); **Kesim II, Deniz Ulaşımı, Alt- Kesim I, Deniz Ulaşımı Özgürlüğü** (Madde 334) ; **Alt-Kesim II, Uluslar Arası Önemi Olan Limanlar** (Madde 335) ; **1- Deniz ulaşımı** (Madde 336) **2- Vergiler ve Parasal Yükümlülükler** (337, 338) **3. Yapı İşleri** (Madde 339, 340) **4- Serbest Bölgeler** (Madde 341, 342, 343, 344) **5- Anlaşmazlıkların Çözülmesi** (345) ; **Alt-Kesim II, Meriç’e ve Tuna’ya İlişkin Hükümler** (Madde 346, 347, 348; **Alt-Kesim IV, Kimi Devletlere Bir Takım Limanları Kullanma Hakkını Tanıyan Hükümler** (Madde 349, 350, 351, 35) ; **Kesim III, Demiryolları, Alt-Kesim I, Uluslar Arası Taşımaya İlişkin Hükümler** (Madde 353, 354, 355, 356, 357) ; **Alt-Kesim II, Vagonlar ve Yük Vagonları** (Bu kesimde, Müttefik Devletlerin vagonları ve yük vagonları, Osmanlı demiryollarında, gidiş-geliş bakımı ve onarımı konusunda Osmanlı vagonları ve yük vagonları ile eşit işlemlerden yararlanacağına ilişkin hükümler vardır) (Madde 358) ; **Alt- Kesim III, Demiryolu Hatlarının Başkasına Geçirilmesi** (Bu kesinde Türkiye’den ayrılan topraklar üzerinde bulunan, gerek Osmanlı Hükümetine, gerek özel ortaklıklara ait limanlarla demiryollarının başkasına geçirilmesine ilişki hükümler vardır) (Madde 359, 360) ; **Alt-Kesim IV, Demiryollarının İşletilmesine İlişkin Düzenlemeler** (Madde 361, 362) **Kesim IV, Çeşitli Konular, Alt-Kesim I- Sular Rejimi** (Madde 363) ; **Alt-Kesim II, Telgraflar ve Telefonlar** (Madde 364, 365) ; **Alt-Kesim III, Denizaltı Kablolari** (Madde 366, 367) ;**Alt Kesim IV, Birtakım Yürütme Önlemlerine İlişkin Hükümler** (Madde 368) **Kesim V, Anlaşmazlıkların Çözümü ve Sürekli Hükümlerin Yeniden Gözden Geçirilmesi** (Madde 369, 370, 371) ; **Kesim VI, Özel Hükümler** (Madde 372, 373); **Bölüm XII , Çalışma, Kesim I, Çalışmanın Örgütlenmesi, Alt-Kesim I, Örgüt,** (Madde 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, **Alt-Kesim II, İşleyiş** (Madde 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407) ; **Alt-Kesim III, Genel Hükümler** (408, 409, 410) **Alt-Kesim IV, Almanya ile 28 Haziran 1919’da yapılmış Antlaşmada Öngörülen Geçici önlemler** (Madde 411, 412, 413) **Kesim II, Genel İlkeler** (Madde 414), **Bölüm XIII, Çeşitli Hükümler** (Madde 417, 418, 419, 424, 430, 431, 432, 433). (Meray ve Olcay, 1977:43-185)

taşınmaması için meselenin özel bir Meclis'te görüşülmesi uygun bulunmakta ve Saltanat Şûrası toplanmakta idi. (Özkan, 1994, s. 109–110).

Meclis-i Vükelâ, 20 Temmuz'da antlaşmanın imzalanmasını tavsiye kararı alarak küçük, ancak yine bir devlet halinde bulunmak veya teklifi reddederek, Osmanlı Devleti'nin hayatına nihayet vermekten başka bir çare olmadığı düşüncesiyle antlaşmanın imzalanması kararı verilmekte idi. Bu şekilde Mondros Mütarekesi ile ortaya çıkan geçici durum kesinlik kazanmış olacaktı³. (Turan, 1999, s. 71).

5 Zilkade 1338 ve 22 Temmuz 1336 Perşembe günü Padişahın huzurunda toplanan Meclis'te resmî evrakın okunması ve Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın durum açıklaması yapmasından sonra belli başlı mütalaalar ortaya konulmakta idi. Bu mütalaalar özetle şunlardı;

Hükümetin mevcut durumdaki zorunluluğu takdir ettiği ve ona göre hareket edip, teşebbüslerde bulunduğu, mevcudiyetin devamında ölmenin daha iyi olduğunu söylemenin doğru bir görüş olmadığı, antlaşmanın imza edilmemesi halinde ne tavrı takınılacağı, hâkimiyetin Anadolu'da kesin şekilde kurulması ve şartların uygulanmasında iktidar gösterilmesi gerektiği, imza veya reddetmekle muhayyer olunmadığı, kuvvetli ellere düşüldüğü, başka çarenin olmadığı, ne yapmak lâzımsa yapılması gerektiği, Antlaşmanın, Anadolu'da tatbik olunamaması durumunda karşı karşıya kalınacak olan durumu, imza edilirse Yunan askerinin gelemeyeceğini, dolayısıyla Anadolu'daki isyanın bastırılması gerektiği, Anadolu'nun teskin edilmemesi durumunda, kendilerinin hükümet olduklarının tasdik edilmeyeceği, Antlaşmanın uygulanmasında devletlerin emniyet ve inancı celb edilebilirse tehditlerini meydana çıkarmayacakları, kendilerine bir hükümet vazifesi verdiklerini, tedibi kendilerinin alması durumunda girdikleri yerlerden çıkmalarının söz konusu olmayacağı, Müslüman'ı Hristiyana kırdırmak istedikleri, fakat kendileri gitmedikleri takdirde Yunan askerinin girip isyanı bastıracağı.

Toplantıda Sevr Muahedesi'nin aynen kabul edilmesini isteyenler olduğu gibi, bu antlaşmanın bağımsızlık anlayışıyla çeliştiğini dile getirenler de olmuştu, ancak kimse ne yapılacağı konusunda bir çözüm getirememekte idi.

Sultan Vahideddin'in başkanlığında 22 Temmuz 1920'de toplanan Şûra'yı Saltanat "*zayıf bir mevcudiyeti, mahva tercih*" ederek Sevr Antlaşması'nın onaylanmasına karar vermişti. (Kılıçoğlu, 2006, s. 229).

Osmanlı Saray ve Hükümeti, antlaşma kabul edilirse, Osmanlı Saltanatı ve İslâm Halifeliği bilinen sınırlar içinde küçük bir devlet olarak varlığını koruyabileceğini düşünmekte idi.

³ 22 Temmuz 1920'de Vahideddin'in başkanlığında düzenlenen Saltanat Şûrası'na, Hükümet Üyeleri ile birlikte 55 kadar eski sadrazam, nazır, devlet adamı ve komutan katılmıştı; Koloğlu Orhan, **Mondros'tan Mudanya'ya Osmanlı'da Son Tartışmalar**, Doğan Kitapçılık, 2008, s. 149.

1876 Kanun-ı Esasi'de sınırlarla ilgili antlaşmaların yapılması Meclis-i Millî'nin onayına bağlı olduğu belirtilmiş ise de, Meclis-i Millî'nin o günün şartlarında mümkün olmadığı düşünülmekte, barış yapma hakkının yine Anayasa ile padişaha verilmiş olması beyan edilerek anlaşmayı onaylamak uygun görülmekte idi. (Meray-Olcay, 1977, s. 43 - 185).

Bu antlaşma ile Ortadoğu haritası adeta yeniden çizilerek paylaşıyordu. İstanbul ve civarından oluşan küçük bir bölge ile Orta Anadolu'nun küçük bir kısmı Kastamonu kıyılarına kadar Türklere bırakılıyordu. Rumeli ve Boğazlar İtilâf Devletleri'nin işgaline bırakılmakla birlikte Boğazlar trafiğe açık olacak ve karma bir komisyon tarafından yönetilecekti. Doğu Anadolu'da Kürdistan ve Ermenistan devleti kurulacaktı. Bu devletlerin sınırlarını ABD çizecek ve Ermenistan 20 yıl ABD mandası altında bulunacaktı. Arabistan Osmanlı Devleti'nden ayrılacak ve Müttefiklerin isteklerine terk edilecekti. Müttefikler tarafından daha önce işgal edilen yerler, Fransa, İtalya ve İngiltere'de kalacaktı. Azınlıklar, Osmanlı Devleti'nde eşit haklara sahip olacak ve Meclis'de temsil edileceklerdi. Kapitülasyonlar yürürlükte kalacaktı. Devletin askerî ve maddî işleri kontrol edilecekti. Sadece iç asayiş için kullanılmak üzere 50.000 kişilik askeri güç dışında silahlı kuvveti olmayacaktı. Liman ve demiryolları uluslararası bir komisyona teslim edilecekti. Osmanlı Devleti savaş tazminatı ödeyecekti. Kendi aralarında paylaşamadıklarından İstanbul Osmanlı Devleti'nde kalacaktı. İzmir'in yönetimi Yunanlılara bırakılıyordu. Savaşa girmiş ve idarî kademelerde bulunmuş Türk vatandaşları savaş suçlusu olarak yargılanacaktı. (Bayur, 1992, s. 60); (İnan,1962, s. 159).

3. Sevr Antlaşmasına TBMM'nin Tepkisi ve Tutumu

Sevr Antlaşması'nın Ferit Paşa Hükümeti tarafından imzalandığı haberi TBMM'ye ulaştıca mebuslar büyük tepki gösteriyorlar, Muahede şartları 22 Mayıs günü BMM'de okununca, büyük bir gürültü kopuyor, bütün milletvekilleri İngiltere ve Damat Ferit'e saldırıda adeta birbirleriyle yarışıyorlardı.

22.5.1336 Cumartesi günü Mustafa Kemal Paşa Reisliği ile açılan Millet Meclisinde Sevr Muahedesi hakkında 56'ncı Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyden gelen telgraf hakkında gazetelerde yer alan açıklamalara yer verilmiş, Muahedenin gazetelerde yer alan metni okunduktan sonra Nebil Efendi (Karahisar sahibi), “ *Boşuna yorulmuşlar. Türkiye'yi yok diye idiler daha iyi ederlerdi*” diyerek tepkisini göstermişti. Necati Bey (Erzurum), Muahede metni okunduktan sonra Avrupa'nın gerçek iç yüzünün açık şekilde görüldüğünü ve bu antlaşmanın namuslu bir adamı tuzağa düşürmekten başka bir şey olmadığını dile getirmekte, “*Galya ormanlarında, Normandiya sahillerindeki insanlar daha çıplak ve vahşiyane gezerken bizim atalarımız muazzam bir medeniyet kurmuş, ...her nereye uğramışlarsa hâkim olmuşlardır. Düşmanlarımız işte bu altı bin senelik muazzam, hür milleti öldürmek istemişler ve esaret kelimesinin bile ifade edemeyeceği bir şekle koymuşlardır. ...bu millet hiçbir zaman esir yaşamayacaktır. O; kuvvetini Allahından, tarihin muazzam kuvvetinden almıştır ve o kuvvet dünyada bir türk namı kalıncaya kadar kendisini gösterecek ve hiçbir*

zaman istikbalinden feragat etmeyecektir". ...biz böyle zelilane ölmeyeceğiz! Eğer bizim idamımıza karar veriyorsanız bu şekilde bu kararı tatbik edemezsiniz. Öldürmek için Avustralya adalarından birkaç milyon vahşi getiriniz, kadınlarımızı harem saraylarımızda, çocuklarımızı beşiklerinde, bizi de namus ve mukaddesatımızın muhafazası uğrunda mahvediniz. Ve Ondan sonra da baştanbaşa mezaristan haline gelecek olan Anadolu'da istediğiniz milletlere kâşaneler kurunuz. Bundan başka hiçbir sureti kabul etmiyoruz" (TBMM ZC. , C.2, 1920, s. 15, 16) diyerek de Türk milletinin özgür ve bağımsız olduğunu, öldürülmek istenen bir milletin tek ferdi kalıncaya kadar mücadele ederek direneceğini belirtiyordu.

Necati Bey'den sonra söz alan Rasih Bey (Antalya), Lloyd George 'u azınlık haklarını gündeme getirmesi konusunda eleştirmekte, İrlanda'da kesilen İrlandalıları, akıtılan mazlum kanları bütün milletler biliyorken, azınlık hukukunun yalnız Türkiye'de aranmasına pek bir anlam veremediğini, İtilaf Devletleri'nin İstanbul'un başkent olarak kalabilmesine rıza göstermelerini de "*Acaba boğazlar, Avrupa tarafından Çatalcaya kadar ihata edilmişken, her iki boğaz müttefikler elinde bulunmuşken, Anadolu İzmit'ten Şile'ye kadar onların elinde bulunmuş iken*" sözleriyle, böyle bir şeyin mümkün olamayacağını dile getirmekte idi.(TBMM ZC. C.2. , 1920, s. 15,16).

Rasih Beyden sonra söz alan Refik Bey (Konya), Sevr metninin Türk milletine Avrupalılar özellikle de İngilizler hakkında hakiki fikir verdiğini, artık adaletten bahsedemeyeceklerini, kurtuluşu Avrupa adaletine sığınmakta görenlerin ne kadar haksız olduklarını (TBMM ZC. C.2. , 1920, s. 15, 16) ifade ediyordu.

Refik Bey (Konya) İtilaf Devletleri'nin, özellikle de İngilizler'in Birinci Dünya Savaşına küçük milletleri kurtarıp, onların hakkını hukukunu muhafaza edeceklerini, insanlığa refah, huzur ve adalet getireceklerini söyleyerek girdiklerini, ancak İngilizlerin hem kendi milletini hem de bütün dünyayı yanılttığını gösterdiklerini belirtmekte, İtilaf Devletleri'nin gerçek yüzünü ortaya koyan Sevr Antlaşması'nı Millet Meclisindeki mebusların kabul etmeyeceklerini şu sözleriyle dile getirmekte idi; "*Biz hiçbir fert, hâkimiyetimize, istiklalimize, şerefimize münafi olan böyle bir sulhu biran için kabul edeceklerden değiliz. Bu uğurda her türlü fedakârlığı kabul ettik ve hiçbir şeyden çekinmeyeceğiz*". (TBMM ZC. C.2. , 1920, s. 17)

22.5.1336 Cumartesi günü içtimada Refik Beyden sonra söz alan Ali Şükrü Bey (Trabzon), Sevr Antlaşmasını hiç dikkate bile almamayı önermiş, belge (Sevr) nin, doğrudan doğruya mebusların onayına sunulması durumunda bu belgenin iki defa bile okumadan yırtılıp, yazarların suratına atılacağından emin bir şekilde yine de bu vesikanın Mecliste okunmasından memnun olmuştu. Çünkü o, memleketteki öteden beri yerleşik bazı yanlış kanaatlerin bu muahedename hükümleriyle yok olabileceğine inanmakta idi. Ali Şükrü Bey, İngilizlerin Türkler ve İslâmların dostu olmadığını bu vesikayla açık bir şekilde görüldüğü üzerinde duruyor; "*Şu günlere gelinceye kadar ve belki bu gün de ricalden sayılan bazı insanlar vardır ki, onlarda şayet biz elimizi İngiltere'ye*

uzatır isek belki kurtuluruz kanaati vardır” diyordu. Ali Şükrü Bey, sözü edilen dönemde dünyada en çok Müslüman esire sahip olan devletlerin başında İngiltere'nin geldiğini ileri sürüyor, İngiltere idaresi altındaki İslâmların ne ilim ve irfan, ne de servet sahibi olamadıklarını, İngiltere'nin esir ettiği İslâm topraklarındaki aydınları yok ederek ve yeniden yetişmemeleri için he türlü fenalığı yaparak Müslümanların bir sürü halinde ve İngilizlerin kazançları doğrultusunda çalışmalarını temin etmek istediklerini, mebusların şahsında bütün insanlığı adeta haykırmakta idi. (TBMM ZC C.2. ,1920, s. 17).

Ali Şükrü Bey, sözlerinin devamında İngiltere'nin arzusunun Türkiye'nin bağımsız olmasını engellemeye çalışmak olduğunu, bu amacına ulaşmak için müttefiklerine de oyun oynamaktan geri kalmadığını; Sevr Muahedesi'nde Fransızların da, İtalyanların da Türk milleti kadar İngilizlerin elinde aciz olduğunu izaha çalışmakta idi. (TBMM ZC C.2. ,1920, s. 18).

Ali Şükrü Bey, Sevr tasarısının yalnız Türkiye'ye değil, aynı zamanda İslâmiyet'e yönelik de bir tasarı olduğunu, bunu Müslümanların da anladığını, Hintlilerin, Mısırlıların esaretten kurtulmak istediklerini ve Türk mücadelesine yardım etmeye kararlı olduklarını dile getirmekte, Hint ve Mısırlıların düşüncelerine şu cümleler ile yer vermekte idi: “*Şimdiye kadar siz Alemdaran-ı İslâm idiniz rayeti Peygamberiye hiçbir leke bulaştırmaksızın, asırlarca bütün kanınızla, hayatınızla, malınızla müdafaa ettiniz. Biz şimdiye kadar cehalet yüzünden ve daha bazı esbab ve mevani hayluletiyle size muvaffak olmadık. Fakat şu harbin ihdas etmiş olduğu birçok vesaitle vaziyeti anladık. Ona göre size yardım edeceğiz*”. (TBMM ZC. C.2., 1920, s. 19). Ali Şükrü Bey'den sonra kürsüye çıkan Mustafa Necati Bey (Saruhan), Sevr Muahedesi'nin uygulanması imkân dâhilinde olmayan hükümlerine isyanını şu cümlelerle ifade ediyordu: “*Ey Avrupa! Ey İngiltere! Senin vazettiğin esası kabul etmeyecek bir Türk ve bir İslâmiyet vardır. O Türkiye ve İslâmiyet topu ile tüfeğiyle Yunan zulmüne karşı isyan etmiştir. Bu isyan susmuyor, bu isyan susmadan muahede arzedilemez*”.

Necati Bey, bir oldu bittiyle kabul ettirilmek istenen, sözde barış antlaşmasının gerçekte idam fermanı olan Sevr belgesinin, öyle planlandığı gibi kolayca uygulanamayacağını göstermek adına Türk milletinin var gücüyle karşı geldiğini ve bu belgenin uygulanabilirliğine en güzel cevabı verdiğini (TBMM ZC C.2. , 1920, s. 19) söylemekte, ayrıca “*dört harp senesinde Kafkas'ın yalçın kayalarında; Çanakkale'nin buzlu sahalarında, Mısır'ın kızgın çöllerinde üç milyon evladını fedâ eden bir milleti boğazlamak demek cihana karşı, biz medeniyeti yıkıyor, biz insanıyeti yıkıyoruz demektir*” diyerek, Türkler'in dünyaya medeniyet, hak, adalet, dağıtmış bir millet olduğunu, dolayısıyla Türk milletini ezmek demek, medeniyeti, insanlığı ezmek demek olacağını Türklere karşı yapılan yıkıcı bir hareketin bütün dünyaya karşı yapıldığını belirtmekte, Ferit Paşa'nın kabul edeceği şartları Türk milleti adına kabul etme hakkının olmadığını üzerinde durmakta ve şunları söylemekte idi: “*...üç dört vicdansız kalbin imza edeceği sulh muahedelerini Türk milleti namına imza etmiş zannediyorlarsa aldanıyorlar. Çünkü Ferit Paşa ve yaranı bu milletin adamı değildir. Bu milletin bağrından kopmuş bir adam değildir. Hain, vahşi ve*

canavardır. ...Öyle edepsiz imzası bizim namımıza değildir". (TBMM ZC C.2., 1920, s. 20).

Hamdullah Suphi Bey (Antalya), Mecliste okunan sulh şartlarına yönelik küçük bir analiz yapmakta; Antlaşmanın Çatalca'ya kadar Yunanistan'a terk edilecek maddesine karşı; Çatalca arkasında uzanan Doğu ve Batı Trakya'nın ezici bir Türk çoğunluğuyla dolu olduğu bilgisini yineliyor, Türk nüfusunun çoğunlukta olduğu bir bölgeyi Yunanistan'a terk etmenin İtilaf Devletleri'nin kendi fikirleriyle çeliştiğini gösterir nitelikte olduğunu, bunun açıklamasını Wilson prensiplerinin Osmanlı Devleti'nin Türk olan bölgelerine kesin egemenlikleri verilmelidir diyen maddesine dayandırıyor, madem Trakya'da Türk nüfusu çoğunlukta o zaman neden bura halkının geleceğine kendileri değil de İtilafçılar karar veriyor diye sorulacak bir soruya; İtilaf Devletleri'in asıl amacının Türk milletini ezmek, yok etmek olduğunu açıklayarak cevap bulduğunu söylemekte idi. (TBMM ZC C.2., 1920, s. 20).

Hamdullah Suphi Bey, Padişah ve Halifenin İstanbul'da oturabileceği hükmüne şiddetle karşı çıkmakta, Lloyd George'un İstanbul'un işgalinden dokuz gün önce söylediği; İstanbul'un Anadolu içlerine girmek için stratejik bir nokta olduğuna yönelik sözlerini hatırlatmakta, İngilizler'in bu sayede isteklerini daha rahat gerçekleştirebileceklerine inandıklarını, dolayısıyla İstanbul'un ele geçirilmesinin hayati bir öneme sahip olduğu üzerinde durmakta idi.

Hamdullah Suphi Bey, "*İstanbul'da İngilizlere uşaklık ederek çalışmak isteyenler şakaklarından bir kurşun yediler. Sulh teklifatı, Ferit Paşa Hükümeti gazetesiyse, lisanıyla İngilizlerin bu memlekete yerleşmelerine yardım eden adamların cümlesini baş aşağı devirmişti*" diyerek, bu durumun Millî Mücadele yanlılarının işine yaradığını dile getirmekte idi. Adana'daki Fransız işgaline deyinen Hamdullah Suphi Bey, Fransızların Wilson ilkelerinden çok daha önce ortaya koydukları Fransız İhtilâline sadık olamadıklarını dile getirmekte, Urfa, Antep, Maraş ve İzmir'de yerleşmek isteyen istilacı ve işgalcilere en güzel cevabın silahla verileceği üzerinde durmakta idi. (TBMM ZC. C.2., 1920, s. 21).

22.5.1336 Cumartesi günü içtimada bazı mebuslar söz almış, ardından Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa, "*Efendiler milletimizin hissiyatını tamamen tercüme eden bu heyecan ve teessüratımızı zayi etmeden, idamımıza hükmeden düşmanlarımıza karşı daha izâmkârane ve daha kuvvetli mukavemet çarelerini düşünmek için celseyi tatil ediyorum*" diyerek, Celseyi 24.5.1336 Pazartesi gününe kadar tatil etmişti. (TBMM ZC C.2., 1920, s. 22).

24.5.1336 tarihli içtimada Refik Bey (Konya) ile arkadaşları Sevr Muahedesinin zorla tatbiki ihtimaline karşı belirli tedbirlerin alınmasını uygun görmekte ve gizli bir oturumda Meclise bildirilmesine dair bir siyâsî nota yer almakta idi. Notada bahsedilenler şunlar olmuştur:

"Sevr Muahedesinin uygulanması için üzerimize musallat edilmiş tahrip kuvvetlerine karşı gelmek için gerçek millî kuvvetimizin düzenleme ve her türlü tecavüzü yok edici bir halde bulundurulması konusunda icra heyeti vekillerinin

ve özellikle *Müdafaa-i Milliye vekâletinin şimdiye kadarki teşebbüslerden ve hazırlıklardan haberdar edilmesi.*

Kuşatılmış yerlere karşı özellikle İzmir ve Adana’da namus ve milli istiklalimizi aylardan beri Müdafaa-i eden kuvvetlerimizin acilen takviyesiyle beraber Yunan gibi ezici, yıkıcı ve yakıcı tahripkâr bir düşmanın saldırılarının önüne geçilerek Yunanlıların İzmir’den uzaklaştırılması için gereken vasıtaların her şeyden önce temin edilmesi.

Heyet-i İcraîye tarafından şimdiye kadar alınan tedbirlerden Meclisi Âlinin haberdar edilmesi için bir gizli oturum kurulması”.

Meclis Reisinin bu siyasî notaya cevaben okuduğu Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Başkanlığına gönderilen telgrafta; Adana ve Sapanca dolaylarında başlayan taarruzun başarılı sonuç verdiğini, buralardaki zorbarların tamamen dağıtıldığı, Sakarya ve Sapanca taraflarından ileri harekete engel olmak isteyen köylerin yakılıp, silahlarının alındığı ve Ethem Bey’in kuvvetlerinin 26 Mayıs’da tekrar harekete geçmeye hazır bulunduğu bildirildiği ifade edilmekte idi. (TBMM ZC C.2., 1336, s. 25-26).

24.5.1336 tarihli aynı içtimada Hüsrev Bey (Trabzon), Adapazarı, Düzce ve Bolu taraflarındaki Çerkez Reislerinin iç çekişmelerinin memleketin selameti adına zararlı görüldüğünün dile getirildiği telgrafta; bazı kişilerin yanlış hareketlerinin milletin kurtuluşu için zararlı olabileceğinden bahisle “*İslâm arasındaki çekişmeler ve çarpışmaların bırakılıp vatan için yekvücut*” olmaya çağırılmakta idi. (TBMM ZC C.2., 1336, s. 27).

Hasan Tahsin Bey (Antalya)’in Sevr Muahedesi hükümlerinden haberdar olunması ve Meclisce hilafet ve bağımsızlığın korunması için kabul edilecek kararlara yemin edilmesini ve millî amacın Ankara’daki Fransız Heyeti yoluyla bir kere daha Sulh Konferansına gönderilmesine dair tavrında; “*Sulh konferansının kararı melâmetinin eşkâli cinayetkarane ve birahmanesine dair istihbarata müstenid yakışacak surette ve yolsuzluğa dair haberlere dayanan*” bilgiden üzgün ve yaralı olduğunu söylemekte idi.

Hasan Tahsin Bey, başta Lloyd George ve yandaşları buldukça milletin gerçek sesini dünya insanlığına ve Avrupa’ya ulaştırma ihtimalinin tamamen kaçırılacağını, İslâmiyet’in bu haince kararı bütün kuvvetiyle parçalayıp Konferans Heyetinin çürümüş suratına atmak üzere vakit kaybetmeksizin her ana seçim bölgesinin müftüsü aracılığıyla bütün vatandaşların bu canice karardan ve alçakça tecavüzden haberdar edilmesini istemekte idi. Ayrıca Kur’an üzerine yemin etmek suretiyle, kabul edilecek kararı imza ve önleyici karardan bütün İslâm âleminin haberdar edilmesini teklif etmekte idi. Hasan Tahsin Bey, İslâmiyet’e karşı yapılan bu hayâsız suikast ve hakarete karşı Türk bayrağını Türklere kefen yapmayı düşünenlere karşı duracaklarına katiyen karar verdiklerini ispat etmek istemekte idi. (TBMM ZC. C.2., 1336, s. 29-30).

TBMM’nin 14.8.1336 tarihli içtimasında Hamdi Bey (Biga),’in İstanbul Hükümetince imza edilen Sevr Muahedesinin BMM’nce kabul olunamayacağına

dair Türk milletine ve İslâm alemine bir beyanname neşredilmesine dair tavrı Katip Feyyaz Ali Bey tarafından okunmuş, tavrında üzerinde durulan bahisler şunlar olmuştur; Bazı köylüler, Millet Meclisinin büyük amacını henüz anlamamışlar, birtakım yalanlara inanmışlar, Türk vatanını ve milletini kurtarmaya çalışan askerlerin hilafet makamına karşı isyan ederek İslâm milleti aleyhine faaliyette buldukları yanlışına düşürülmüşlerdi. Dolayısıyla Avrupa'nın vatanımızı nasıl parçaladıklarını, milletimizi nasıl yok etmeye çalıştıklarının anlatılması istenmekte idi. (TBMM ZC C.3. , 1336, s. 213)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine sunulan tavrında; *“Düşmanların İslâmiyeti dünyadan kaldırmak için yazıp imza ettikleri o sulh paçavrasını düşmanlardan fazla isteyerek kabul eden ve hilafet makamını bir oyuncuğa çeviren ve milletimiz namına hiç bir sıfat ve yetkisi bulunmayan Damat Ferit ile yardımcılarının artık tahammülün üstüne çıkan hıyanet, cinayet ve lanet edilecek işleri cephelere, vilayetlere, İslâm Âlemine beyannamelerle ilan olunsun”* diyen Hamdi Bey, medeniyet kanunlarını kabul eden hükümetlere, barış antlaşması adı altında imza edilip zorla uygulanmaya çalışılan anlaşmayı kabul etmediklerini ve etmeyeceklerini bildirmek için protesto yapılması gerektiğini belirtmekte idi. (TBMM ZC C.3., 1336, s. 213-214).

Hamdi Bey'den sonra söz alan Ali Süruri Efendi (Karahisar-i Şarki) ise, Meclisi Âlinin şimdiye kadar herkese duyurduğu beyannamelerle gerçek durumu anlamak isteyenlerin anladıklarını, şimdiye kadar anlamayanların da bile bile anlamayanlar, anlamak istenmeyenler olduğunu, İstanbul Hükümeti'nin o beyannamelerin yayımlandığı tarihte, sulhnameyi imza etmeden önce ne ise imzaladıktan sonra da o olduğunu, İstanbul Hükümeti'nin düşünce ve hareket tarzında fikri veya eylemsel pek değişiklik olmadığını ifade etmekte, yapılan hitabelerin şehirlerde fazla kimse tarafından okunmadığı ve köylere tam anlamıyla ulaşılmadığı kanaatında olduğunu belirtmekte, sözle hazırlanma zamanının geçtiği, işin ciddiye bindiği, sözle vakit harcamak yerine mümkünse asker, silah, para toplanması gerektiği ve asayişsizliğin sorumluluğunun Hükümet olduğunu söylemekte idi. (TBMM ZC C.3., s. 214).

Hakkı Hami Bey (Sinop), 16 Marttan sonra, İstanbul'da İngiliz harekâtı sonrasında bir takım iç karışıklıklar olduğundan bahisle; *“Çapulcu imiş, aşkaya imiş, bu gibi meseleler burada söylenmez. Eğer aşkaya varsa o kabahat hükmetindir. Hükümet eğer inzibat ve asayiş temine ve tesise muktedir olmuş olsaydı, temin ederim ki, bu memlekette tek bir vakatın meydana gelmesine sebebiyet verilmezdi. Şu halde Hükümetin bir tesiri yokmuş”* diyerek İstanbul Hükümetinin meşruiyetini yok saymakta idi. (TBMM ZC C.3., 1336, s. 216).

Meclisin 9. XI. 1336 Salı günü içtimasında Hariciye Vekili Muhtar Bey'in, Ermeni Cumhuriyeti ile cereyan eden muhaberatı siyasiye ve sulh şartları hakkındaki beyanatında Muhtar Bey, İtilaf Devletleri'nin Sevr Muahedelerini Ermenilere imzalatmakla amaçlarına ulaşabileceklerini düşündüklerini ileri sürmekte, batılıların *“Mütareke'nin akdinden beri işte bu devletler, Şarkta muvaselemizi katetmek için”* Ermeni devletini ortaya çıkarmaya çalıştıkları üzerinde durmakta, oysa TBMM Hükümeti'nin Ermenilere yönelik düşmanca

tavırlarının olmadığını dile getirmekte idi. (TBMM ZC C. 5, 1336, s. 336) Muhtar Bey ayrıca, Sevr Anlaşmasının Ermenilere büyük bir araziyi vermeyi kabul ettiğini, Ermenilerin bu rüyayı bir türlü terk etmeyerek biraz da dış teşviklerle taarruz harekâtlarına devam ettiklerini, nihayet Erkân-ı Harbiy-e Umumiye Reisi İsmet Bey'in , Ermenilere ders vermeye karar vermiş olduğunu, Ama bunun Ermenilerin siyasî varlığını tamamı ile ortadan kaldırmak şeklinde olmadığını, İsmet Paşa'nın yapmak istediği şeyin sadece Şarkta, Türkiye aleyhine olabilecek durumları ortadan kaldırmaya çalışmak olduğunu, Ermenilerin Türkiye'nin toprak bütünlüğünü bozucu hareketlerine izin veremeyecek olduğunu, barıştan yana olunduğu, barışın olabilmesinin Ermeni Hükümetine de sorumluluk yüklediğini ifade etmekte idi. (TBMM ZC C.5., 1336, s. 338).

20. XII. 1336 Pazartesi günkü içtimada Antep Mebusu Abdürrahman Lâmi Efendinin Antep Vaziyeti Askeriyesi Hakkında İstihza Takriri ve Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa'nın cevabı ele alınmıştı. Fevzi Paşa, bu konuda Fransızlar'ın Sevr Antlaşmasını Türklere zorla kabul ettirmek amacıyla Antep'i işgal etmek istediklerini dile getirmekte, bunun askerî bir amaçtan ziyade siyasî bir amaç olduğu, Fransızlar'ın Sevr Muahedesini Yunanlılar aleyhine bazı değişiklikler yaparak Türkiye'ye kabul ettirmek istedikleri, ancak, kendilerinin Suriye'nin istilasından vazgeçemedikleri üzerinde durmakta, Türklerin, Fransızlar tarafından teklif edilen mütarekenin kabul edilmek istenmesinin nedeni, Sevr Muahedesini bozmak şeklinde gösterilmekte, Fransızlar Antep'ten çekilmesi sonrası Sevr'in bozulduğunu bildirmelerine rağmen Fransızlar'ın bu vaatlerini tutmadıkları, Antep halkının tarihte eşi görülmemiş şekilde topraklarını savunup düşmanları uzaklaştırdıkları ve Fransızların amacının tıpkı İngilizler gibi "*Sevr Muahedesinin kendilerine çizdiği hududu aldıktan başka Sevr Muahedesindeki bizi parçalamak, ülkemizi bir takım küçük Hükümetler haline koymak*" (TBMM ZC C.6., 1336, s. 447) olduğu şeklinde belirtmekte idi.

21. XII. 1336 Salı günkü içtimada Kastamonu Mebusu Dr. Suat Bey'in, Zonguldak Havzasında kömür ihracında hâsıl olan buhrana dair suali ve İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celal Bey'in şifahi cevabı açıklanmıştı. Avrupalıların Türkiye'yi esir etmek için Sevr Muahedesine malî, adlî, iktisadî, kapitülasyon koyduklarını düşünen Mahmut Celal Bey; "*Eğer Avrupalılar bize harbe girmezden evvelki tamamiyet-i mülkiyemizi, tamamen size iade ediyoruz ve Sevr Muahedesinin bize tahmil ettiği kapitülasyonların yüzde ellisinden vaz geçiyoruz demiş olsalar maalesef bize iktisat cihetiyle hayat yoktur*" diyerek, Sevr Antlaşmasının zaten kötü olan Türk siyasî iktisadını bir adım daha kötüye götürdüğünü dile getirmekte idi. (TBMM ZC C.6., 1336, s. 464).

3.1.1337 Pazartesi günkü içtimada müzakere edilen 1336 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu Lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatasında Maliye Vekili Ferit Bey, "*Sevr Muahedesi dedikleri üç dört devlet arasında memleketimizi taksime matuf olarak kabul ettikleri İtilafnamelerin, kendi maddi menfaatlerini temin etmek ve bizi mahkûm etmekle beraber diğer taraftan da ağızlarında riyakârane dolaştırdıkları bu vesayete ihtiyacımız dolayısıyla olduğunu ilan etmişlerdir*" diyerek İtilafın, kendi menfaatleri

doğrultusunda Türk ülkesinin paylaşılması ve vesayet altına konulmasının Türklerin lehine olacak bir gelişme olarak nitelendirilmekte idi. Ferit Bey, Sevr Muahedesinin malî şartlarını da eleştirerek; gümrüklerin Türk egemenliğinden çıkarılıp kendi kazançlarına tahsis edileceğinden, gümrük idareleri üzerinde sadece İtilafların söz sahibi olacağından bahsetmekte, (TBMM ZC C.7., 1336, s. 143-144) bütçe ayarlamasını Millet Meclisinin yapamayacağı, İtilaflar görevlilerinin düzenleyeceği ve bu düzenlemeyi de Millet Meclisi'nin bozamayacağı, maliye ile ilgili maddelerin koyulmasındaki amacın işgal masraflarının bu sayede temin edilmek istenmesine bağlamakta, İtilafların kendi kasalarını doldurmak amacıyla olduklarını, İtilaf Devletleri'nin Türk milletinin menfaatlerine uyan tekliflerde bulunacakları zaman bunu kabul edeceklerini ifade etmekte ve barış tekliflerinin gözü kapalı reddedilmesi taraftarı olmadıklarını dile getirmekte idi. (TBMM ZC C.7., 1336, s. 144-145).

Ferit Bey tarafından İtilaf Devletleri'nin en önemli amaçlarından birinin de Millet Meclisinin aklını çalarak millî kuvveti, Merkezi Hükümeti İstanbul'a nakletmek olduğu ifade edilmekte, bu amaç; "*Vücutumuzu gayet mahfuz sağlam bir binanın içerisine koyarak başımızı pencereden dışarı şakilere teslim etmektir*" şeklinde ortaya konulmakta, Türk düşmanlarının bu amaçlarına ulaşmalarına engel olmak için etraflarının "*Seddi Çin ile de*" sarılmış olsa hiçbir zaman onlara mağlup olmayacaklarını dile getirmekte idi.

Sevr Antlaşması'nın uygulanması safhasına geçmek isteyen İtilaf Devletleri'nin Yunanlıları Türk yurduna musallat etmesi ile ilgili olarak Ferit Bey, İzmir'in Yunanlılarca işgalinin geri püskürtüleceğine olan inancını şu cümlelerle belirtmekte idi: "*Vaktiyle Keyhüsrevlerin, Daraların zamanlarında da bu hakir adamlar, kendi en büyük filozoflarının da tabir ettikleri gibi, bu deniz kurbağaları bizim arazimize savlet ediyorlar. Fakat o deniz kurbağaları Keyhüsrevler, Daralar zamanında yine kışkış edilerek denize dökülüyorlardı*". Ferit Bey, içinde bulunulan durumu göz önüne alarak "*Çanakkale'yi yaşayan bir millet ne ölür ne de esir olur*" sözleriyle de kurtuluşa olan inancını sağlam temellere oturtmak istemişti. (TBMM ZC. C.7., 1336, s. 145-146).

3.1.1337 tarihindeki içtimada Hariciye Vekili Muhtar Beyle, Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın Ahval-i Siyasiye Hakkında Beyanatında Muhtar Bey'in Sevr Antlaşmasının Türk millî menfaatleri doğrultusunda hazırlanan bir antlaşma olmadığını dile getirdiği konuşmasında; Türk milletinin tek isteğinin millî sınırlar içinde iktisadî ve siyasî bağımsızlık olduğunu belirtmekte, bunu kabul edecek her devletle anlaşmaya hazır olduklarını ancak böyle bir anlaşma teklifinin olmadığını, antlaşma diye kabul ettirilmeye çalışılan Sevr Ahitnamesi'nin ise Türk milletinin temsilcisi olan Millet Meclisi tarafından kabul edilemeyeceğini bir kez daha dile getirmekte fayda gördüğünü, "*Sevr Muahedenamesi ortada bulundukça hiçbir İtilaf Hükümetleriyle hiçbir sebep ve bahaneyle akdi musalâha edemeyiz*" diyerek, Türk milletinin millî bağımsızlığını hiçe sayan Sevr Ahitnamesinin iptal edilmediği sürece İtilaf Devletleriyle barış masasına oturulamayacağını ifade etmekte idi. (TBMM ZC C.7., 1336, s. 146,157).

1. 2. 1337 tarihinde Büyük Millet Meclisinde yapılan müzakerede Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'in Vaziyet-i Siyasiye ve Londra Konferansı'na Murahhas İzamı Hakkındaki Beyanatında Sami Bey, Londra Konferansından bahsetmekte, Mustafa Kemal Paşa'nın Tevfik Paşa'ya Londra Konferansına sadece BMM'nin temsilci heyet göndermesi gerektiğine dair gönderdiği telgrafa cevap gelmediğini bildirmekte, Sevr Antlaşmasını imzalamaktan başka çare göremeyen İstanbul Hükümeti'nin Türk milletinin geleceği hakkında söz hakkının olmadığını dile getirmekte ve Hariciye Vekili Bekir Bey, Vekiller Heyetinin Londra Konferansına davet edilmese de katılma kararı aldığından bahisle "*Londra'da açılacak bir mahkemedен, mahkeme-i adalet varsa, ürkmediğimizi, korkmadığımızı âleme karşı ispat etmek içindir*" demekte idi. Bekir Sami Bey, mebuslardan Sevr Muahedesinin gerçek namı ile dağıtılan kitaptan mevcut olan nüshalarının çoğaltılması ve Sevr Muahedesine müdafa sebepleri için bir karşıt tasarı hazırlanması, bu karşıt tasarı ile ilgili Sevr Muahedesi tetkik ve tebliğ edildikten sonra Hariciye Encümenini uyarmalarını (TBMM ZC C.8., 1337, s. 38-39) rica etmekte idi.

15.2.1337 tarihinde yapılan içtimada 1337 yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu Lâyihası görüşülmüştü. Kanun tasarısında Hariciye Vekâleti Vekili Muhtar Bey; Sevr Ahitnamesinin tetkiki sırasında Türkler aleyhine ve Yunanlılar lehinde edilen iddiada tesir etmiş olan ve Klemenso'nun rütbesinde bulunan Tardiyö'nün metresine Venizelos'un tam 3 milyon lira verdiğini bildirmekte, ancak, Venizelos'un hiçbir zaman bu parayı buraya verdiğini söylemediğini ve bundan dolayı sadece vicdanına karşı sorumlu olduğunu dile getirmekte idi. (TBMM ZC C.8., 1337, s. 249).

24.2.1337 Perşembe günü içtimada 1336 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu Lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatası müzakere edilmişti. Ferit Bey (Çorum), Birinci Dünya Savaşı'nın bir iktisat savaşı olduğunu, her devletin ilhak ettiği topraklardan kendi ticarî menfaatlerini temin etmek düşüncesiyle savaşa girdiğinden bahsetmekte, Türk milletini meşgul edecek meselenin iktisat meselesi olacağını, "*Bir millet in istiklali ancak iktisadiyatındaki istiklaliyle ölçülür*" diyerek, ekonomik bağımsızlığın bir ülkenin genel bağımsızlığının ilk şartı olduğuna dikkati çekmekte, İtilaf Devletleri'nin Türkiye'yi İtalyan, İngiliz, Fransız nüfuz alanı olarak parçalara ayırıp oralarda Türklerin bütün mahsulâtını yok etmeye yöneldikleri üzerinde durmakta idi.

Ferit Bey, 21-22 Eylül 1336 tarihinde Zonguldak Ereğli'ye bir İtalyan gemisi ile keşif ve araştırmada bulunmak için geldiğini, araştırma ekibinin bu araştırma esasının oradaki kömür madenleri meselesi ve bir şimendifer inşa etmek olduğunu ileri sürdüklerini, heyettekilerin bu inşaat ile kömür ihracatı meselesinde araştırma yapacaklarını söylediklerini belirtmekte ve bu heyetin 20-25 gün sonra oradan çekildiklerini, bu gelişmenin sebebinin son zamanlarda İtalyanlarla-Fransızlar arasında ortaya çıkan Ereğli'deki kömür havzası konusundaki ihtilaf olduğunu (TBMM ZC.C.8., 1337, s. 398) vurgulamakta idi.

Ferit Bey'in, 21-22 Eylüldeki İtalyan gemisinin gelerek Zonguldak'ta maden işletmek, şimendifer inşa etmek isteğine karşılık İktisat Vekilinin ne yaptığını sorması üzerine İktisat Vekili Mahmut Celal Bey; Türk milletinin iktisaden düşkünlüğünü ecnebilere verilen imtiyazların Türk tacirlerini ezerek memleketin bütün gelir kaynaklarına fiilen müdahale etmelerine bağlamakta, Türkiye'nin imtiyaz şeklinde giren sermayeye taraftar olmadığını, şayet imtiyazlı sermaye ülkeye girerse bunu siyasî nüfuzun takip edeceğini ve bu durumun da Türkiye'nin özgürlüğüne zararlı olacağını söylemekte, tanık olarak da Sevr Muahedesi göstermekte idi. (TBMM ZC C.8., 1337, s. 401).

28.2.1337 Pazartesi günü içtimada 1336 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu Lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatası müzakere edilmişti. Bu çerçevede Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiye Bütçesi de görüşülmüştü. Bu toplantıda Matbuat Genel Müdürü Muhittin Bey, matbuat dairesinde Sevr Muahedesinin halka duyurulduğunu bildirmekte ve halkın bu sayede bir zulüm belgesinden haberdar olduğunu söylemekte idi. (TBMM ZC C.8., 1337, s. 528).

Meclisin 10.11.1337 Perşembe günü müzakeresinin 2. Celsesinde, Hariciye Vekâleti Vekili Muhtar Bey'in Londra Konferansı Müzakeratına Rusya ve Gürcistan Ahvaline Dair Beyanatı üzerinde konuşulmuştu. Bu beyanatta Muhtar Bey, Türk heyetinin; *"Biz Sevr Ahitnamesini bir izzet-i nefis meselesi yaptık, binaenaleyh bu ismi katiyen tebdil ve tağyir edemeyiz. Bunu bervechipeşin kabul ediniz. Ondandır sonra muahedenamenin mevaddı mündericesi hakkında sizinle münakaşa ve müşafehe edebiliriz"* dediklerini hatırlatmakta, TBMM'nin bu sözlere cevabını ise şu şekilde dile getirmekte idi; *"Biz yedi, sekiz asırdan beri koca bir saltanat kurmuş bir milletin ahfadıyız. Onun için yeni teşekkül etmiş devletler gibi alâyişe meylimiz yoktur. Biz hakikate bakarız, ismi ne olursa olsun. Yalnız mevaddı mündericesi mutlaka Misakı Millide münderiç bulunan esasata muvafık olsun. Biz Sevr ismini de kabul ederiz."* (TBMM ZC. C.9., 1337, s. 66).

Büyük Millet Meclisi'nin 2.V.1337 Cumartesi günü içtimasında, Müdafaa-i Milliye Vekili ve Erkân-ı Harbiye Umumiye Reis Vekili Fevzi Paşa'nın İkinci İnönü Harbine Dair Beyanatı ele alınmıştı. Beyanatta Fevzi Paşa, Türklerin Londra Konferansına davet edildikten sonra İtilaf Devletleri'nin Sevr Muahedesini ve belki de daha ağır bir muahedeyi zorla kabul ettirmek için askerî hazırlıklara giriştiklerini dile getirmekte ve bu hazırlıkların Yunanlıların ileri hareketiyle tamamlandığını söylemekte idi. (TBMM ZC. C.9., 1337, s. 321).

4.2.1338 Cumartesi günü Meclis görüşmelerinin 2. Celsesinde Edirne Mebusu Şeref Bey ile arkadaşlarının, Atina Parlamentosu azalığında bulunan bazı eşhasın Trakya Türkleri namına vâkı olan beyanatların protesto edilmesine dair takriri ele alınmıştı. Okunan takrirden, Anadolu halkının kabul etmeyip karşı çıktığı Sevr Muahedesinin hukuken de hiçbir kıymetinin olmadığı üzerinde durulmuştu. Takrirden ayrıca İngiltere Başvekili Lloyd George'un bile Sevr Antlaşmasının mevcut olmadığını söylediği bildirilmişti. (TBMM ZC C.16., 1337, s. 214) İstanbul Mebusu Ali Rıza Bey, *"şekli nihaide parlamentolar*

tarafından tasdik edilmemiş muahedatın hukuken kıymeti yoktur” diyerek, de Sevr Antlaşmasının geçersiz bir antlaşma olduğunu belirtmişti. (TBMM ZC C.16., 1337, s. 216).

25.4.1337 Pazartesi günü Meclis toplantısında Yunanlıların Garbi Trakya’da Yaptıkları Mezalimin Protestosuna Dair Garbi Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Tezkeresi ele alınmıştı. İçtimada Yunanlıların Trakya’da yaptıkları zulüm ve vahşeti protesto ettiklerine dair Garbi-Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Murahhası Tevfik Bey’den alınan protestonun bir sureti musaddakası okunmuştu. Okunan protestonun resmi belgesinde; Sevr Muahedesi onaylamaya yaklaşmayan ve Yunanistan’a tâbi olmayan Trakya ahalisinin silâh altına alınması ve Yunan zulümlerine karşı protestoya girilmesi bildirilmekte idi. (TBMM ZC C.10. , 1337: 76)

9.7.1337 Cumartesi günü yapılan Meclis toplantısında, mebusların bazılarına izin verilmesi hakkında Divanı Riyaset Kararı ile ilgili görüşmeler yapılmıştı. Görüşmelerde söz alan Vehbi Bey (Karesi), *“Sevr Muahedesi uygulatmak için gelen Yunanlılar, ordularının işgal ettiği yerlerde bulunan hükümetleri güya resmen tanıdığı ve iddia ettikleri halde en büyük düşmanlıkları yapmışlardır ve bütün Efradı Müslim’inin hukuk-i insaniyelerini selbetmişlerdir”* diyerek, Yunanlıların Müslüman memleketlerine girerek onların insanlık haklarını yok saydıklarını ve vahşice zulümlere giriştiklerini gözler önüne sermekte idi. (TBMM ZC C.11., 1337, s. 214).

Büyük Millet Meclisinin 21.7.1337 Perşembe günü toplantısında TBMM Hükümetiyle Sovyet Rusya Arasında Akit ve İmza Olunan Muahedenet Ahitnamesi’nin Tasdikine Dair Kanun Lâyihası ve Hariciye Encümeni Mazbatası ele alınmıştı. Görüşmelerde Türkiye ve Rusya Muahedenamesi Hakkında Lâyiha-i Kanuniye sureti okunmuştu. Bu içtimada söz alan Hariciye Vekili ve Kastamonu Mebusu Yusuf Kemal Bey, Sevr Muahedesi Türkiye’de zorla imzalatmak isteyenlerin Türk milletinin çocuklarını besleyecek ekmeğe bile vermek istemediklerini söylemekte idi. (TBMM ZC C. 11., 1337, s. 329).

Meclisin 23.7.1337 Cumartesi günü içtimasında İcra Vekilleri Heyeti Reisi Fevzi Paşa’nın, Yunan Taarruzu Hakkında Beyanâtı ve Konya, Kastamonu ve Samsun’a Birer İstiklal Mahkemesi Gönderilmesine Dair şifahi teklifine yer verilmişti. Fevzi Paşa, Mecliste düşman ordularının ilerleyişinden bahsettikten sonra söz alan Şeref Bey (Edirne), Yunan Hükümetinin işgallerini değerlendirmekte; Batıdaki Türk düşmanlığına karşı Anadolu’nun bağrından kopan karşı duruş seslerinin Türk milletini yok etmek isteyenlere karşı Türk’ün hâlâ var olduğunu ve olacağını bütün dünyaya gösterdiğini söylemekte, Batılıların Sevr Muahedesi’ni Türklere imzalatarak yaşama haklarını elinden alma girişimleri sırasında da Türk milletinin isyan ettiğini, Türk milletinin kendi varlığına saldıran bir şeyi imzalamayacağını ispatladığını, Sevr Muahedesi Türk milletine cebren imzalatmak isteyen Batılıların Türk’ün üzerine Yunanlıyı saldırttıklarını belirtmekte idi. Şeref Bey, *“bütün bunlara karşı bir zavallı Mehmetçik, göğsünde ta ecdadından intikal eden imanından, elindeki süngüsünden başka hiçbir şeye güvenmeyen ve yalnız Allah’ına dayanan ırkının*

şanlı tacını yaşatan Mehmetçik, Garbın bütün mücehhez ordularına karşı gözünü kırpmadan atıldı. Yurduunu aslanlar, kahramanlar gibi müdafaa etti” diyerek, Yunan taarruzuna karşı Türk milletinin kararlılığı üzerinde de durmakta idi. (TBMM ZC. C.11., 1337, s. 349).

TBMM’ de 1.III.1337 Salı günü İkinci İçtima Yılı açılışı sebebiyle Meclis Reisi Mustafa Kemal Paşa bir konuşma yapmıştı. Mustafa Kemal Paşa, 1336 yılından 1337 yılına karşılaştığı gelinen noktaları şu şekilde belirtmekteydi; *“milletimizin bir senelik mücadelesi neticesinde mevcudiyet ve istiklalini müdafaa etmek hususundaki azim ve kararının lâ-yetezelzel olduğu fiilen sabit olduktan sonra ancak milletimiz İstanbul’da padişahın huzuriyle içtima edilerek Şûrayı Saltanatta ayağa kalkmak suretiyle alınan karara müsteniden İstanbul Hükümeti’nin kabul ettiği Sevr Muahedenamesi altındaki idam kararının mahiyeti imhakâranesini idrak ettiğini ve buna Türkiye’de mahalli tatbik olamayacağını mücahedatı azimkâranesiyle maddeten ispata muvaffak olduktan sonra nihayet İhtilaf ricali siyasisesi bizimle görüşmeğe lüzum hissetmişlerdir.*

Geçen senenin bugünlerinde sulha mütedair gelen haberler, herkese yeis veriyordu; her tarafta düşmanların maddi ve manevi hücumlarına maruzduk; herkes bizim aleyhimize idi. Bugün bütün dünya davamızın kudsiyetini anlamış bulunuyor. Âlemi insaniyet ve medeniyet bize her taraftan gündend güne artan bir teveccüh gösteriyor. ...düşmanların bütün bir senelik gayretlerine rağmen neticede bugün Sevr Muahedesi muhteviyatı fiilen ve hükmen yoktur. ... Sevr Muahedenamesi ahkâmı Türkiye’ye cebren tatbik olunamaz. ...mağlup sıfatıyla 1918 mütarekenamelerini imzalamış olan milletler arasında bu neticeye ancak Türkiye takip ettiği siyasetinin dürendişliği ve silahlarının kuvveti sayesinde nail olmuştur”. (TBMM ZC C.9. 1337, s. 5).

TBMM ‘nin 1.3.1338 Çarşamba günü 18 nolu içtimasında Üçüncü İçtima Senesinin açılışı münasebetiyle Azerbaycan İçtimai Şûra Cumhuriyeti Türkiye Mümessili İbrahim Abilof’tan gelen tebrik mektubu okunmuştu. İbrahim Abilof şunları dile getirmekte idi; *“Asırlardan beri Şark milletlerinin pençe-i zalimanelerine geçirmek maksadıyla uğraşan yırtıcı garp emperyalistleri tabii olarak en müthiş darbelerini şarkın kapısını teşkil eden Türk ülkesi üzerine çevirmiş ve hasta zannettikleri Türkiye’yi mahvetmeye çalışıyorlardı. Bu gasibane ve zalimane emellerine nail olmak için yekdiğerini takibeden birçok muharebeler, ittifaklar ve sayısız muahedeler yapmışlar. Harbi Umumi neticesinde dahi aynı gayeyi takibederek (Sevr) Muahedenamesini meydana çıkarmış ve onun icabatı dolayısıyla İstanbul’un ve İzmir’in işgaliyle iktifa etmiyerek anavatanımızın taksimi ve bu hainane emele fiilen nail olmak için Türkiye’nin tarihi düşmanı ve cellat emperyalistlerinin yalak köleleri olan vahşi Yunan ordularını sevgili Anadolumuzun içine sokmuşlardır”* . (TBMM ZC C.18., 1338, s. 17).

Büyük Millet Meclisinin 6.3.1338 Pazartesi günü içtimasında Karesi Mebusu Abdülgafur Efendi’nin, İzzet Paşa Heyetinin Londra’ya Seyahati Hakkında İcra Vekilleri Heyeti Riyasetinden Sual Takriri ele alınmıştı. İkinci

Reis Rauf Beyefendi nezaretinde açılan 4. Celsede Hariciye Vekâleti Vekili ve Saruhan Mebusu Mahmut Celal Bey, İzzet Paşa'nın Sevr Muahedesi'ni kabul etmekten başka çare görmediğini dile getirmişti. Celal Bey, İzzet Paşa'nın Sevr Antlaşması ile kabul edilen sınırlar içinde bağımsız bir hükümetin kurulabileceğini düşündüğünü söylemişti. İzzet Paşa'nın böyle düşünmekle; Sevr Muahedesi'nin Türk milletine bir yaşama hakkı verdiğini savunduğu yorumunu yapan Celal Bey, İzzet Paşa'nın bu düşüncelerine karşı çıkmakta idi. (TBMM ZC C.18., 1338, s. 60-61).

6.3.1338 Pazartesi günkü aynı içtimada söz alan Şeref Bey (Edirne), Balkan faciasının ardından Türk ordusu Edirne'ye doğru ilerlerken Midye ve Enez'i işgal etmek isteyince o dönem ordu komutanı olan İzzet Paşa'nın Türk milletinin yaşamasını İngilizlere bağladığını ve Sevr Antlaşması imzalanınca da aynı fikri savunduğunu açıklamıştı. Şeref Bey, Sevr'i imzalayan Heyeti Vekile'nin Muahedeyi uygulayamadıklarını ve bunun nedenin de Sevr'i tatbik edecek kudreti kendilerinde görmemelerine bağlamakta idi. Şeref Bey Sevr'in uygulatılmamasını, Türk milletinin buna engel olmasını, Türk milletinin millî davasına karşı hainane emeller besleyenlere vurulan bir darbe olarak değerlendirmekte idi. (TBMM ZC C.18., 1338, s. 67-68).

16.3.1338 Perşembe günkü içtimada Kars'ta akit ve imza olan Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Muahedenamesinin Tasdikine Dair Kanun Lâyihası ve Hariciye Encümeni Mazbatası ele alınmıştı. Perşembe günü Birinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi nezaretiyle açılan 2. Celsede Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Muahedenamesi Hakkında Lâyiha-i Kanuniye okunmuştu. Kanun Lâyihası okunduktan sonra söz alan Hüseyin Avni Bey (Erzurum); *“Türk milleti bir takım caniler, gaddarlar elinde her gün yakılıyordu. Kazandığımızı bize yedirmemek, kazandığımızdan istifade ettirmemek istediler. Memleketimizde biten çiçekleri koklanmaz ettiler, Efendiler, bize bir şeyi layık görüyorlar o da amelelik. Kendilerine lâyük gördükleri şey de efendilik idi. Bizi esir yapmak, memleketimizi parçalamak için koşuyorlardı. O vakit efendiler muahede kelimesinin namı altına alamayacağım o hodbehote yaptıkları Sevr paçavrasını bize gönderdiler”* diyerek, Türklerin bütün varlıklarını elinden alarak, kendi yurtlarında yaşayamaz hale getirip, köleliğe ittiğini dile getirtmekte, *“Hayır, benim de yaşamak hakkım var. Bu memleket benimdir. Efendilik varsa bana aittir”* diyerek, memleketine sahip çıkan Türklerin karşı çıktıklarını belirtmekte idi. (TBMM ZC C.18., 1338, s. 254-255).

Aynı Celsede söz alan Hamdullah Suphi Bey (Antalya), *“Memleketin gençleri en büyük kahramanlıkla on iki mezbahada titremeksizin vatanın mihrabı önünde kanlarını akıttılar. Türkiye yaşıyordu. Sonra Sevr'de içlerindeki ecdat sesi susmuş birkaç adam bizim beratı idamımızı imzaladılar. Fakat Türkiye yaşamakta devam etti. O suretle yaşadı ki, efendiler, Almanya gibi arzın kışrını çökertecek kadar ağı ve kavi görünen bir memleket bu gün galiplerin önünde diz çökmüş bir vaziyet aldığı halde, Avusturya gibi, bu memleketin taksimi için asırlarca çalışmış olan bir memleket, çok kadir ve çok zengin bir memleket bütün dünyaya müstadi ve niyazkâr bir vaziyet aldığı halde, Genç Bulgar milleti gibi Türkleri istihkar etmeyi bir şeref bilmiş olan bir millet, hâkimlerinin fâtilhlerinin*

önünde kafasını eğmiş, zebun durduğu halde, Anadolu'nun içinden fişkıran sayha-i hayat; vatanperverlik, bütün dünyaya karşı ölümü haber verilmekte olan Türkiye'nin yaşamakta devam edeceğini, hayret veren bir sarahetle gösterdi" diyerek, ülkenin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan diğer devletlerden farklı olarak ayakta kalabildiğinin altını çizmekte idi. (TBMM ZC C. 18., 1338, s. 257).

22.4.1338 Cumartesi günü Mecliste Mütareke Teklifi Hakkında İtilaf Hükümetlerine Verilecek Cevabi Nota Hakkında müzakere olmuştu. Müzakerede söz alan Ali Şükrü Bey (Trabzon), cevabi notanın içeriği hakkında yorum yapmamış, gelip giden notalar ile Sevr Muahedesinin ifade tarzları ile ilgili Türk milletinin Sevr Muahedesinden kurtulduğunu ve bunu da İtilaf devletlerine kabul ettirdiklerini gelen notaların anlam ve ifade tarzlarındaki değişikliklerin önemli olduğu üzerinde durmakta idi. (TBMM ZC C.19., 1338, s. 351).

9.9.1338 Cumartesi günü içtimada Londra, Paris ve Roma'da Birer Türk Gazetesi Neşri Hakkında Kanun incelenmişti. TBMM'nde Lazistan'ı temsil eden Ziya Hurşit Bey, Türk milletinin tarihleri boyunca hiçbir meydan muharebesinden yenik çıkmadığını ama masa başında genelde yenik duruma düştüğünü söylemekte, Sevr Muahedesini kabul eden İstanbul Hükümetini eleştirmekte idi . (TBMM ZC C.22., 1338, s. 590).

30.10.1338 Pazartesi günü Meclis toplantısında Sadrazam Tevfik imzasıyla gelen telgraflar okunmuştu. Bu bölümde öncelikle Sadrazam Tevfik imzasıyla gelen telgraflar üzerine Osmanlı Devleti'nin mukadderatı ve hilafet meselesi hakkında açılan müzakerede Sadrazam Tevfik Beyin telgrafi okunmuştu. Telgrafta Tevfik Paşa, Bab-ı Âli ile Büyük Millet Meclisi arasında bir ikililiğin olmadığını ve Sevr Muahedesini konusunda Büyük Millet Meclisi ile müzakereye hazır olduklarını dile getirmişti. Müzakerede söz alan Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey, Sevr Muahedesini imzalayanların Bab-ı Âli olduğunu Millet Meclisinin ise bu belgeyi kabul etmediğini söyleyerek Bab-ı Âli ile Büyük Millet Meclisi arasında ikilik olduğunu dile getirmişti. (TBMM ZC C.24., 1338, s. 270, 274).

Müfit Efendi (Kırşehir), Sevr Muahedesini ile millet hâkimiyetinin ve istiklâlinin mahvedildiğini belirtmekte, ardından konuşan Dâhiliye Vekili Ali Fethi Bey, Bab-ı Âlinin Türk milletini ebediyen esarete mahkûm eden Sevr Ahitnamesini kabul ettiği üzerinde durmakta, Tunalı Hilmi Bey (Bolu), Padişahı, Sevr Antlaşmasına boyun eğdiği için "*taçlı hain*" olarak nitelemekte idi. (TBMM ZC C.24., 1338, s. 283, 287-288).

3.11.1338 Cuma günü Meclis toplantısında, Türk Heyetinin Lozan'da takip edeceği hatt-ı hareket hakkında Hariciye Vekili İsmet Paşa'nın beyanatı ile ilgili müzakere yapılmıştı. Bu müzakerede söz alan Sırrı Bey (İzmit), Sevr Ahitnamesini Türk düşmanlarının Türk milletine kabul ettirmeye çalıştıkları suikast belgesi olarak değerlendirmekte idi. (TBMM ZC C.24., 1338, s. 342).

Osman Bey (Lazistan), Sevr Antlaşmasının bir yok oluş belgesi olduğundan dolayı kabul edilemeyeceğini, onun yerine Lozan Antlaşmasını

kabul ettiklerini, 3.11 Cuma günkü müzakerede Vehbi Bey (Konya), Sevr Muahedesinde Türk düşmanlarının hudut dışındaki Müslümanlarla, İşlm hükümetleriyle Türklerin alakalarını kesmek istediklerini, Süleyman Necati Bey’de (Erzurum), Sevr Muahedesinin bir paçavra olduğunu, o paavranın ıgnenip, İngilizlerin suratına atıldığını dile getirmekte idi.

Sevr Muahedesini hazırlayan devletler, Türk sınırları içinde yaşayan Kürtleri kullanarak emellerine ulaşmaya çalışmışlardı. Türkiye vatandaşı olan Kürtlere, devlet vaat ederek onları kandırmaya alışan İtilaf Devletlerinin bu oyunu tutmamıştı. Milli Mücadele davasında Türk kardeşleriyle sırt sırta veren Kürt vatandaşlar boş vaatlere kanmamıştı. Bu konuda Millet Meclisinde bir konuşma yapan Yusuf Ziya Bey (Bitlis), Avrupalıların Türkiye’de yaşayan azınlıkların en büyüğünün Kürtler olarak gördüğünü söylemekte, Kürt bir mebus olarak Kürtlerin bir Şey istemediğini, sadece Türklerin saadet ve selmetlerini istediklerini, Kürtlerin, Avrupalıların Sevr paavrası ile verdiği hakları, hukukları ayakları altında ezip, bu hakları vaat edenlere iade ettiklerini söylemekte idi.

Mft Bey (Kırşehir), Sevr Ahitnamesini tetkik ederken Türk düşmanlarının emellerini gizlediklerini düşündüklerini, Sengermen Mukavelesi sebebiyle Avusturyaya tatbik etmek istedikleri azınlıklar meselesinde ırk kelimesinin bulunmadığı halde Türklere ayrıca bir de ırk kelimesini koyduklarını belirtmekte, Türk, Kürt ve Çerkez’in aynı millet olduğunu, aralarında ayrılık olmadığını, olamayacağını dile getirmekte idi. (TBMM ZC 24., 1338, s. 347-348, 350, 353, 364-365).

Meclisin 18.11.1338 Cumartesi günü yaptığı toplantıda Halife Vahideddin Efendi’nin İngiliz Himayesini ve İstanbul’dan Başka Yere Naklini Harington’dan Talep Ettiğine Dair Refet Paşa’dan Mevrud Telgraf ele alınmıştı. Bu müzakerede konuşan İcra Vekilleri Reisi Rauf Bey, Padişah Vahideddin’in İşlm Hilafetini İngiliz himayesine terk ettiğini ve Sevr Muahedesini kabul etmek suretiyle Türk milletinin ve Türk vatanının parçalanmasını kabul ettiğini, Padişah Vahideddin’in Türk milletinin bağımsız yaşama çabasını baltaladığını dile getirmekte idi. (TBMM ZC. C.24., 1338, s. 563).

TBMM’nin 3.1.1339 arşamba günkü içtimasında Yüksek Tedrisat Heyetiyle Muvazzaf Telif ve Tercüme Heyetinin Kadrolarına Dair Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatası ele alınmıştı. Bu görüşmelerde söz alan Sırrı Bey (İzmit), İngilizlerin Türkler aleyhinde tanzim ettikleri Sevr Ahitnamesinin tatbik olamayacağını ispatladıklarını bildirmişti. (TBMM ZC C.26., 1339, s. 158).

17.2.1339 Cumartesi günkü Meclis toplantısının 2. Celsesinde mebuslar Sevr Muahedesini hazırlayan devletlerin Türk devletinin yargı gücüne de el attıklarını görüşmüşlerdi. Konu ile ilgili Adliye Vekili Rıfat Bey, Sevr Muahedesinden sonra bu muahedenin hududu içinde kalan yerlerde 15 Mayıs’tan 1 Ağustos 1336 tarihine kadar vaktiyle tayin edilen hkimlerin vazife yaptıklarını, 1 Ağustos 1336 ’ dan sonra düşmanların “*ben burayı ilhak ettim*” dediklerini, sözü edilen mahkemeleri ilga ettiklerini ve yerine işgal mahkemelerini koyduklarını, hkimlerden beğenmediklerini değiştirdiklerini,

beğendiklerini yerinde bıraktıklarını dile getirmekte idi. (TBMM ZC C.27., 1339, s. 382).

Ermenilerle yapılan müzakerat konusunda 2 Kanun-ı Evvel 1336 (1920) tarihinde Mecliste bir müzakere yapılmıştı. Söz alan Dr. Ahmet Muhtar Bey, Sevr Antlaşmasını Türkleri rencide eden ve hatta hayat haklarını mahveden bir anlaşma olarak değerlendirmekte, Ankara Millî Hükümetinin vazifelerinden birinin de her ne suretle olursa olsun Sevr Antlaşmasına balta vurmak olduğunu dile getirmekte idi. Muhtar Beyden sonra söz alan Vehbi Bey de (Karesi), Sevr Antlaşmasının İstanbul Hükümeti Heyeti tarafından imzalandığını dile getirmekte, ancak Muahedenin itibarlı olup olmaması için, ahitnamenin şahsıyla ilgili hükümet tarafından onaylanmasının şart olduğunu söylemekte, ayrıca İngiltere Hükümeti tarafından tasdik edilmesinin yeterli olmadığını, İngilizlerin Sevr Antlaşmasını Türklere tasdik ettirmek istediklerini, Hükümetin 1335 yılında tespit edilen Misak-ı Millî prensipleri çerçevesinde kurulduğunu, Misak-ı Millî sınırları içinde siyasi bağımsızlığını kazanıncaya kadar Sevr dışında tekrar edilmiş ve edilecek olan muahede ve sözleşmeleri kesinlikle reddedecektir diyerek, Türk milletinin, bağımsızlığını tehdit edici herhangi bir antlaşmayı Türk milletinin ve Ankara Hükümetinin onaylamayacağını söylemekte idi. (TBMM GCZ C.6., 1336, s. 246).

4 Şubat 1337 (1921) Cuma günü Mecliste Londra Konferansına Gidecek Sulh Murahhas Heyeti Hakkında Heyeti Vekile Tezkeresi görüşülmüştü. Bu görüşmede “*sulh meselesine ait cereyan eden muhaberat hakkında heyeti vekile hakkında bazı izahatlar verilecektir*” diyen, Meclis İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Bey, sözü Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa’ya vermiş; Fevzi Paşa, Sevr Muahedesinin değiştirilmesi için 21 Şubat’ta Londra’da toplanacak olan Sulh Konferansına TBMM delegelerinin katılmaları şartı ile davet edildiklerini, heyetteki delegelerin mutlaka Heyet-i Âli tarafından gönderilmesi gerektiğini, kanunlar dairesinde milletin mutlak hâkimiyeti üzerine delege heyetinin kesinlikle TBMM tarafından belirlenen heyet olmasını bildirmekte, TBMM’ nin amacının İstanbul’da esir durumuna düşmüş olan hükümete tâbi olmak değil, o hükümeti ve zihniyeti değiştirerek hareket etmek ve milletin hâkimiyetinin elinde bulunduğunu ispat etmek olduğunu, TBMM’nin ülke hakkında uygulanacak haksızlığı müdafaa etmek ve yasal hukuklarını Avrupa’ya ilan ve ispat etmek mecburiyetinde bulduklarını, her nereye kadar gitmek mümkünse oraya kadar TBMM Heyetini göndereceklerini ifade etmekte idi. (TBMM GCZ C.8., 1337, s. 366 -337).

Aynı müzakerede söz alan Yahya Galip Bey (Kırşehir), “*Sevr Muahedesi gibi bir muahedeyi meydana getiren padişahın, bir hükümdarın milletin alakası kalmamıştır*” diyerek Padişahı yok saymakta, Basri Bey (Karesi) ise, Sevr Muahedesini “*Muahede-i rezile*” olarak nitelendirmekte idi. (TBMM GCZ C.8., 1337, s. 370, 372).

5 Şubat 1337 Cumartesi günü Mecliste Londra Konferansına Gidecek Sulh Heyeti Murahhasası Hakkında Heyeti Vekile Tezkeresi ele alınmıştı. Görüşmeler sırasında söz alan Mahmut Esat Bey (İzmir), Sevr Muahedesinin

Türk milletini Uluslararası bir sömürge vaziyetine koyduğunu, (TBMM GCZ C.8., 1337, s. 388) Ankara Büyük Millet Meclisi mebuslarının Sevr Muahedesi hakkında Mecliste sarf ettikleri sözler itibarı ile Sevr Muahedesi lehinde düşünceleri olan bir mebusa rastlanmamakta, Sevr Muahedesi Türk milleti açısından olumsuz bir siyasi gelişme olarak değerlendirilmekte ve şiddetle karşı çıkmakta idi.

TBMM, Sevr’i “*ölü doğan bir antlaşma*” olarak değerlendirmekte ve bu antlaşmayı imzalayanları da “*Vatan Haini*” ilân etmekte idi⁴. (TBMM K.M., C.1, Kararname No: 37, s.420).

4.SONUÇ

Türklerin Avrupa’ya geçmesiyle birlikte “Şark Meselesi” ortaya çıkmış, Türklerin ellerinde kalan, Hristiyanlığın kutsal saydığı toprakları geri kazanmak Avrupalı birçok devletin amacı olmuş, ortaya koyulan proje ve uygulama biçimleri ise yeni mücadelelerin temelini oluşturmuştur.

Avrupalı büyük devletler, “Hasta Adam” olarak niteledikleri Osmanlı Devleti’ni ortadan kaldırma fırsatını Birinci Dünya Savaşı galibiyeti ve 30 Ekim 1918’de Türklere imzalattıkları Mondros Mütarekesi ile elde ettiklerine inanmışlar, elde ettikleri bu menfaatleri meşrulaştırmak ve İstanbul Hükümetini kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek istemişler, direnişlerin kırılmasını mütarekeye rağmen işgallerle ve gözdağıyla gerçekleştirmeye çalışmışlardır.

Türk milleti için yapılacak olan, durumu kabullenip antlaşma şartlarına uymak ya da antlaşma şartlarına karşı mücadele etmektir. O, ikincisini tercih ederek bir ölüm fermanı niteliğindeki muahedeye karşı mücadeleye başlamış, Yunanlıların karaya ayak basması ile birlikte ülkede milliyetçi bir hareket ortaya çıkmış, İngilizler’in İstanbul’u işgali ile ise milliyetçi hareket etkili bir hükümete dönüşmüştür.

TBMM, başlatılan haksız işgaller ve bu işgaller karşısında, Mustafa Kemal Paşa’nın ön ayak olduğu direnmenin ve meşrulaşma çabalarının bir neticesi olarak ortaya çıkmış, farklı beklentiler tek bir ortak amaç olan “Tam bağımsızlık” da birleşmiş, milletin yüksek çıkarları aleyhine yapılan haksız eylemleri bertaraf etme yolunu tutmuştur.

Sevr Antlaşmasını Şûrayı Saltanat 22 Temmuz 1920’de “*zayıf bir mevcudiyeti, mahva tercih*” düşüncesiyle onaylamış, Büyük Millet Meclisi ise; “*Sevr Muahedenamesi ortada bulundukça hiçbir İtilaf Hükümetleriyle hiçbir*

⁴ 25 Nisan’da Mehmet Şükrü Bey (Karahisarısahip)’in önerisiyle Hıyanet-i Vataniye Kanunu Tasarısı müzakeresine başlanmış, beş günlük yoğun müzakereler neticesi bu tasarı 29 Nisan’da kabul edilmiş. Meclis’in çıkardığı ilk kanun ve kararname içerisinde yer alan Şûrayı Saltanat ve Sevr Muahedesi Hakkında; Saltanat Şurasında (22 Temmuz 1920) Sevr Muahedesi’nin imza edilmesine karar ve rey verenlerle muahedeye imza koyanların ihanet-i vataniye ile itham olunması ve haklarında giyabi hüküm verilmesi ve isimlerinin her yerde lanetle anılması takarrür etmiştir (19 Ağustos 1920)

sebeup ve bahaneyle akdi musalâha edemeyiz”, diyerek bu antlaşmaya karşı çıkmış, mevcut plânları altüst etmiştir.

TBMM, İstanbul’da esir durumuna düşmüş olan hükümete tâbi olmanın doğru değil, hükümeti, zihniyeti değiştirerek hareket etmenin doğru olduğunu ve millet hâkimiyetinin elinde bulunduğunu ortaya koymuş; bir başkalarının antlaşmayı Türk milleti adına kabul etme hakkının olmadığı ve padişahın yok sayıldığı üzerinde yoğunlaşmış, bu durum şu şekilde telaffuz edilmiştir; “*üç dört vicdansız kalbin imza edeceği sulh muahedesini Türk milleti namına imza etmiş zannediyorlarsa aldantıyorlar. ...Ferit Paşa ve yararı bu milletin adamı değildir. ...Öyle edebsiz imzası bizim namımıza değildir*”. “*Sevr Muahedesi gibi bir muahedeyi meydana getiren padişahın, bir hükümdarın milletle alakası kalmamıştır*” Sevr Antlaşması, “*Vücudumuzu gayet mahfuz sağlam bir binanın içerisine koyarak başımızı pencereden dışarı şakilere teslim etmektir*” şeklindeki bir değerlendirme ile Türklerin zihninde yarattığı tahrifata rağmen tarihteki yerini almış, millî vicdanda uyandırdığı tepkilerle bizzat millî hareketi ve mukavemet ruhunu besleyen itici bir kuvvet olmuştur.

KAYNAKLAR

a. Süreli Yayınlar

Vakit

- (1336). *TBMM Zabut Ceridesi* , Devre 1, İçtima 19, Cilt 2, Ankara.
- (1336). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima20, Cilt 2, Ankara.
- (1336). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 48, Cilt 3, Ankara.
- (1336). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 96, Cilt 5, Ankara.
- (1336). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 117, Cilt 6, Ankara.
- (1336). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 118, Cilt 6, Ankara.
- (1336). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 128, C. 7, Ankara.
- (1337). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 142, C. 8, Ankara.
- (1337). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 151, C. 8, Ankara.
- (1337). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 156, C.8, Ankara.
- (1337). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 159, C. 8, Ankara.
- (1337). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 5, C. 9, Ankara.
- (1337). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 15, C. 9, Ankara.
- (1337). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 154, C. 16, Ankara.
- (1337). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre1, İçtima 25, C. 10, Ankara.
- (1337). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 48, C. 11, Ankara.
- (1337). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre1, İçtima 53, C.11, Ankara.
- (1337). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 54, C. 11, Ankara.
- (1337). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 1, C. 9, Ankara.
- (1338). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 1, C. 18, Ankara.
- (1338). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 3, C. 18, Ankara.
- (1338). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 9, C. 18, Ankara.
- (1338). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre1, İçtima 32, C. 19, Ankara.
- (1338). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 99, C. 22, Ankara.
- (1338). *TBMMZabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima129, C.24, Ankara.
- (1338). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 132, C.24, Ankara.
- (1338). *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre 1, İçtima 140, C. 24, Ankara.

(1339). *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, İçtima 167, C. 26, Ankara.

(1339). *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 1, İçtima 194, C. 27, Ankara.

(1336). *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, Devre 1, İn'ikad 107, Celse 2 ve 3, C. 6, Ankara

(1337). *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, Devre 1, İn'ikad 144, Celse 1 ve 2, C.8, Ankara.

(1337). *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, Devre 1, İn'ikad 145, Celse 2 ve 3, C.8, Ankara.

TBMM Kavanin Mecmuası, D. 1, C. 1, Kararname No: 37.

b. Telif, Tetkik ve Biyografik Eserler

Armaoğlu, F. (1984). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bayur, Yusuf H. (1992). *Türk Devleti'nin Dış Siyaseti*, İstanbul.

İnan, A. (1962). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Ankara.

(1988). İslâm Ansiklopedesi, *Türkler (Osmanlılar)* Maddesi. (s. 286-381). İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Eğitim Basımevi. 12/ 2.

Kodaman, B. (1983). *Şark Meselesi Işığında II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası*, İstanbul.

Koloğlu, O. (2008). *Mondros'tan Mudanya'ya Osmanlı'da Son Tartışmalar*, Doğan Kitapçılık.

Kılıçoğlu, C. (2006). *Osmanlı'da Son Paşalar*, Kum Saati Yay.

Meray, S. L. - O. Olcay. (1977). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Belgeleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.

Özkan, H. (1994). *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Karşısı Faaliyetleri (4 Mart- 16 Ekim 1920)*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Öztoprak, İ. (1989). *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay.

Özüçetin, Y. (2001). "Lozan Antlaşması'nın Anlamı ve Önemi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 134, (s.59-74).

Özüçetin, Y. (2005). "Çanakkale Zaferi'nin 90. Yıldönümü" Seminer, Türk Ocakları Kırşehir Şubesi, Kırşehir 19 Mart 2005.

Sander, O. (1984). *Siyasi Tarih*, Ankara, İmge Yayınevi

Süslü, A. (2006). *Makaleler 1*, (Yayına Hazırlayanlar: E. Semih YALÇIN, Mustafa EKİNCİKLİ) Ankara: Berikan Yayınevi.

Turan, M. (1999), *Milli Mücadele'de Siyasi Çözüm Arayışları (30 Ekim 1918-20 Ekim 1921)*, Afyon.

Vilalta Jorge B. (1982). *Atatürk*, (Çev. Fatih Özsü), Ankara.

Yalçın S. ve diğerleri (2003). *Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Ankara: Siyasal Kitapevi.